

Іконы і лёсы: адкуль на
Палессі з'явіўся Джота?

ст. 14

Дзе ў Беларусі можна
бліжэй пазнаёміцца
з буднямі народных
мсціўцаў?

ст. 4

Што найперш вылучае
добрага музыканта?

ст. 6

У чым сіла абярэгу
маляванкі з Глыбоцкага
дома рамёстваў?

ст. 12

Фота Валерыі ІСАЕВАЙ

З Вялікаднем!

Падчас уручэння дзяржаўных узнагарод

Зямля моцная творчасцю

21 красавіка Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народнага мастака Уладзіміра Слабодчыкава з 70-годдзем.

“Дзякуючы вашаму таленту і паўсядзённаму творчаму пошуку нарадзіліся выдатныя творы манументальнага мастацтва, — гаворыцца ў віншаванні. — Перакананы, вы і ў далейшым сваёй плённай і самаадданай работай будзеце ўзбагачаць скарбніцу айчынай культуры”.

Аляксандр Лукашэнка пажадаў Уладзіміру Слабодчыкаву моцнага здароўя, невычэрпнага натхнення, шчасця і дабрабыту.

Кіраўнік дзяржавы таксама адзначыў, што высокай ацэнкі заслугоўвае і нястомная педагагічная дзейнасць скульптара, яго работа па выхаванні адоранай моладзі ў Беларускай

дзяржаўнай акадэміі мастацтваў.

Нагадаем, што яшчэ летась пры ўручэнні дзяржаўных узнагарод заслужаным дзеячам розных сфер Аляксандр Лукашэнка асобна звярнуў увагу на асобу Уладзіміра Слабодчыкава, які быў удастоены звання народнага мастака Беларусі.

“Вельмі годны чалавек, праз творчасць якога чырвонай ніткай праходзіць любоў да сваёй Радзімы, гонар за дасягненні мінулага і сучаснасці, памяць аб трагічных і гераічных старонках нашай гісторыі, захопленне подзвігамі і гераізмам суайчыннікаў. Рэаліст. Гэта і ёсць патрыятызм. Гэта і ёсць прыклад той самай барацьбы за захаванне нашых нацыянальных каштоўнасцей, якія ўсе мы, беларусы, сёння асабліва шануем”, — падкрэсліў тады Аляксандр Лукашэнка.

У сваю чаргу, Уладзімір Слабодчыкаў падзякаваў кіраўніку дзяржавы за высокую ацэнку яго дзейнасці і адзначыў, што калі творчыя людзі ўкладваюць душу ў свае работы, то іх абавязкова заўважаць і ацэняць па заслугам.

“Калі робіш работу шчыра, ад душы, усе яе разумеюць. Скульптура — гэта мастацтва без слоў. Калі там ёсць душа, яна туды ўкладзена — яна ўсім зразумелая, усім народам і людзям сляям насельніцтва”, — сказаў Уладзімір Слабодчыкаў.

Майстар ужо больш за 40 гадоў працуе ў БДАМ і падрыхтаваў больш за 100 выпускнікоў. За гэтыя гады зацвердзіўся ў думцы, што мастак чэрпае натхненне ў роднай зямлі, у культуры свайго народа: “Мы не можам без народнай творчасці. Гэтая глеба нас сілкуе”.

Трымаючы руку на пульсе

19 красавіка адбылася чарговая апаратная нарада міністра культуры Рэспублікі Беларусь Анатоля Маркевіча з начальнікамі ўпраўленняў і аддзелаў міністэрства. Дзякуючы сродкам відэасувязі ўдзел у нарадзе прынялі таксама начальнікі ўпраўленняў культуры абласных выканаўчых камітэтаў.

Па выніках нарады на ўзроўні кіраўніка дзяржавы, міністр даручыў звярнуць увагу на неабходнасць супрацьдзеяння карупцыі і арганізацыю работы ў напрамку прадухілення падобных праяўленняў, а таксама на забеспячэнне прафілактычных мер, у тым ліку ва ўзаемадзеянні з праваахоўнымі органамі.

Таксама пры абмеркаванні перспектывы прыняцця паправаў у Кодэкс аб культуры была закранутая

праблема неабходнасці атрымання гасцольных пасведчанняў івэнт-агенцтвамі і індывідуальнымі прадпрыемствамі пры правядзенні культурна-відовішчных мерапрыемстваў. Міністр даручыў разгледзець прапановы па гэтым пытанні.

Акрамя таго, закраналіся пытанні будаўнічага сектара і рэстаўрацыйных работ на аб’ектах, якія ўваходзяць у Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей. Міністрам была звернутая ўвага на патрэбу актывізаваць работы на такіх помніках, як Спаса-Праабражэнская царква ў Полацку, палацавы комплекс Сапегаў у Ружанах, палац Булгакаў у Жылічах і калегіум езуітаў у Юравічах.

Прамая лінія

23 красавіка з 9:00 да 12:00
міністр культуры
Анатолій Мечыслававіч Маркевіч
правядзе прамую тэлефонную лінію.
Пытанні можна задаць па нумары
+375 17 203 75 74

Адказы з міністэрства

Што вас турбуе

“К” працягвае публікаваць адказы на пытанні і прапановы, якія паступілі да супрацоўнікаў Міністэрства культуры падчас правядзення адзіных дзён інфармавання ў рэгіёнах краіны.

Кожны год выпускнікі каледжаў абавязаны пачаць працу па размеркаванні не пазней за 15 жніўня. Кіраўнікі дзіцячых музычных школ, студый, гурткоў і г.д. да 1 верасня размяркоўваюць ім педагагічную нагрузку, і яны прыступаюць да працы. Аднак у лістападзе выпускнікі-юнакі прызваюцца ва Узброеныя сілы Рэспублікі Беларусь, і кіраўнікі вымушаны ім шукаць замену. Ці магчыма разгледзець пытанне аб прадастаўленні юнакам-музыкантам, якія

прыступілі да працы па размеркаванні, магчымасці адтэрмінаваць ад вайскавай службы або магчымасці альтэрнатыўнага праходжання вайскавай службы без адрыву ад працы?

Перапынкі ў працы сапраўды не лепшым чынам адбываюцца на прафесійнай форме музыкаў і артыстаў. Разам з тым у кожнага юнака ёсць абавязальнасць перад дзяржавай. Як правіла, раённыя (гарадскія) прызыўныя камісіі на падставе хадайніцтваў аб разгледзе магчымасці праходжання службы ў рэзерве для маладых спецыялістаў (артыстаў балета) прымаюць станоўчыя рашэнні. Гэта дазваляе маладым людзям выконваць воінскі абавязак на занятках і

навучальных зборах без спынення працоўнай дзейнасці, пры гэтым не губляючы прафесійных навываў.

Міністэрствам культуры былі накіраваны лісты ў Міністэрства абароны Рэспублікі Беларусь з прапановамі выказаць меркаванне аб магчымасці падрыхтоўкі праекта Указа Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, які б прадугледжваў прадастаўленне артыстам балета — маладым спецыялістам — адтэрмінаваць ад прызыву на тэрміновую ваенную службу на час абавязковай адпрацоўкі па размеркаванні, або замацавання прававых норм, якія б прадугледжвалі для дадзенай катэгорыі грамадзян магчымасць праходжання службы ў рэзерве. Аднак быў атрыман адмоўны адказ.

Ці магчыма ў рэспубліканскіх праграмах (праграмах Саюзнай дзяржавы) укараніць комплексны інтэлектуальна-вытворчы прадукт пад брэндам “зроблена ў Рэспубліцы Беларусь”? Ён бы мог уключаць:

серыю музычных інструментаў і забеспячэнне імі школ (новая мадэль баяна, вырабленага ў Беларусі і з беларускай назвай “Белая Русь”);

металычнае суправаджэнне (у тым ліку для замежных навучэнцаў), а таксама выданне металычных дапаможнікаў, абнаўленне нотнай літаратуры беларускімі выдавецтвамі, у тым ліку пад графам міністэрства, для ўсіх ступеняў адукацыі: ДШМ, УССА, УВА;

распрацоўку інавацыйных праграмных прадуктаў, неабходных для эфектыўнага ўвядзення ў адукацыйны працэс музычных

каледжаў новых інфармацыйных і інтэрактыўных тэхналогій, а таксама стварэнне дыдактычных дапаможнікаў (падручнікаў, хрестаматый, навучальных тэрнажораў) для падрыхтоўкі спецыялістаў сферы культуры.

Сёлета ў лістападзе пройдзе адкрыты конкурс металычных работ педагагічных работнікаў устаноў сярэдняй спецыяльнай адукацыі і дзіцячых школ мастацтваў (праводзіць Акадэмія музыкі). Там будуць прадстаўлены педагагічныя напрацоўкі з вопыту выкладання, у тым ліку нотныя зборнікі, металычныя рэкамендацыі, практы з інфармацыйна-камунікатыўнай навінанасцю. У вышэйшых навуковых установах ёсць на працоўкі металычных рэкамендацый па рабоце з замежнымі студэнтамі, што заўсёды можа быць запатрабавана.

Газета – рэгіёны – чытач

Падчас рэспубліканскага суботніка 16 красавіка Прэзідэнт Беларусі прыняў удзел у добраўпарадкаванні Мемарыяльнага комплексу "Хатынь". Аляксандр Лукашэнка даручыў пабудаваць тут новы вялікі музей і правесці неабходныя рэстаўрацыйныя работы да наступнага года, 80-й гадавіны трагедыі. Што плануецца зрабіць да гэтага тэрміну?

Артур Зельскі, дырэктар дзяржаўнага Мемарыяльнага комплексу "Хатынь":

— Падчас першай чаргі будаўніцтва ў 2022 годзе ў нас адбудзецца капітальны рамонт. Заняцца дзевяціцца скульптурай "Нескароны чалавек", адрамантаваць яе пастамент, а таксама мемарыял "Вянец памяці". Плануем таксама рэстаўраваць гранітныя пліты дарогі "Апошні шлях". Яшчэ сёлета ў другой чарзе адбудзецца рамонт мемарыялаў "Могілка вёсак" і "Дрэвы жыцця", бе-

тонных агароджаў пахаванняў. Трэцяя чарга добраўпарадкавання прадуладжвае рамонт падсветкі цэнтральнай дарожкі і гукавога суправаджэння мемарыяла. Пазней пабудуем на тэрыторыі мемарыяла новы будынак музея з шасцю экспазіцыйнымі заламі. Задача, якую паставіў Прэзідэнт, зразумелая, і мы, безумоўна, прыкладзем намаганні да яе хуткага выканання.

Застаецца актуальным пытанне пераходу дзяржаўных тэатраў на сістэму раўнадолевага фінансавання, згодна з якой палова свайго бюджэту будучы зарабляць самі ўстановы, а другая палова будзе паступаць з бюджэту. Ці рэальна ўсталяваць такую схему гаспадарання, запыталі ў Гомельскім абласным драматычным тэатры.

Сяргей Гульчын, дырэктар Гомельскага абласнога драматычнага тэатра:

— Трэба разумець, што ўсе тэатры маюць сваю спецыфіку. Я, напрыклад, лічу, што ў нашых умовах такая сістэма гаспадарання амаль немагчымая. Прыйдзецца зрабіць глыбінныя трансфармацыі, пераход з дзяржаўнага рэпертуару на камерцыйны. Сёння ў нас сабраныя лепшыя спекулянткі за многія гады, любімыя глядачом. Калі ж дзевяціцца скіраваць увагу на заробак грошай, прыйдзецца рабіць антрэпрызныя спектаклі, што азначае збіраць часовыя акцёрскія і выбіраць "лёгка" матыў. Баюся, што асноўную трупу ў такім выпадку патрэбна будзе распусціць. Сёння мы акупамся толькі на 30%.

Неўзабаве пачнецца чарговая кампанія па наборы студэнтаў, у тым ліку ва ўстановы адукацыйнай галіны культуры. Вядома, што летась у некаторых з іх будзе недабор вучняў. Як да

ўступнай кампаніі рыхтуюцца ў Лідскім дзяржаўным музычным каледжы і як тут пазбягаюць недабору?

Алена Сячко, намеснік дырэктара па вучэбнай рабоце Лідскага музычнага каледжа:

— Каб пазбегнуць недабору ў каледж, мы пачынаем весці адбор абітурьентаў з самага пачатку вучэбнага года. Нашы выкладчыкі алсочваюць са сваіх здольных вучняў музычных школ, выдчу работу з іх настаўнікамі і бацькамі. Таму мы ведаем загалда, колькі да нас патрапіць першакурснікаў. Дырэктар каледжа Алена Серакова займаецца мэтавым размеркаваннямі, і, як паказвае практыка, запатрабаваныя наша адукацыя і нашы выпускнікі не толькі ў Гродзенскай вобласці, але і па ўсёй рэспубліцы.

Падрыхтаваў Павел САЛАЎЕЎ

Гэта мая газета

Святлана Шэйка, дырэктар Акцябрскага раённага бібліятэкі:

— У нашай установе заўсёды можна пагартаць свежы нумар газеты "Культура". І я сама з цікавасцю чытаю гэта выданне, бо хачу заставацца ў курсе творчых падзей. Асабліва прыемна бачыць знаёмыя імёны і назвы. Нядаўна ў

матэрыяле пра конкурс народных танцаў "Ветразь" прыгадалі яшчэ адзін праект Мікалая Козенкі — фестываль "Берагіня". А гэта ж культурны брэнд нашага раёна! Нават калі збіраюся ехаць у сталіцу, уважліва праглядаю апошнюю старонку з афішай. Там можна адшукаць выдатныя варыянты культурнага адпачынку. Як бібліятэчны работнік хачела б бачыць яшчэ больш парад, інфармацыі пра знаходкі калег з іншых рэгіёнаў. Можна павышаць кваліфікацыю на адмысловых курсах, але не менш важна ведаць, чым жывуць іншыя бібліятэкі, каб нешта з іх вопыту прымяняць у сабе.

Наталія Вароніна, дырэктар Светлагорскага раённага дома рамёстваў:

— Вядома, вылісмае газету "Культура". На яе старонках шмат пішуць аб прафесійных творцах, можна даведацца і пра тэатр, і пра музыку, і пра выяўленчае мастацтва. Але нас, канешне, найбольш цікавяць такія ж майстры, як мы. І варты больш расказваць пра рамеснікаў. Хочацца бачыць, з якімі матэрыяламі і ў якіх тэхніках працуюць у розных раёнах. Прыемна падзяліцца і сваімі набыткамі, таму з задавальненнем будзем паведамляць пра нашы майстар-класы і выставы.

Апытанне месяца – папярэднія вынікі

Друкуем першыя водгукі, якія прыйшлі на адрас газеты.

Дык вось, "калі б я быў міністрам, то":

- адраджыць бы рэспубліканскія конкурсы на лепшую клубную ўстанову аграгарадкаў;
- увёў бы рэспубліканскі конкурс для супрацоўнікаў мабільных устаноў культуры;
- абнавіў бы парк састарэ-

лых аўтаклубаў, аўтабібліятэк і камп'ютараў для сельскіх устаноў культуры;

- у дзіцячых школах мастацтваў увёў бы цэнтралізаванае забеспячэнне музычнымі інструментамі;
- пакінуў бы пазабюджэтных сродкі ў тых установах культуры, якія іх зарабілі;
- удасканаліў бы штатны расклад, каб там знайшлося месца для аператара па наладцы камп'ютарнай тэхні-

кі, дыск-жакея, аператара па асвятленні сцэны;

- увёў бы катэгорыі для клубных супрацоўнікаў;
- гарантаваў бы добраўпарадкаванае жылло для маладых спецыялістаў;
- распрацаваў бы палажэнні для прыватных устаноў культуры;
- ва ўсіх без выключэння ўстановах культуры зрабіў бы цэнтральнае асягленне і прыбіральні;

• удасканаліў бы заканадаўства так, каб быць спонсарам стала спраўды эканамічна выгадна, а не толькі ўхвальна на словах.

- прапанаваў бы штогод праводзіць конкурс "Лепшы музей года" і вылучаць пераможцаў на Нацыянальную прэмію ў трох намінацыях: рэспубліканскай, абласной і раённай

Пачалася падпіска

на 2 паўгоддзе 2022 года

(кошт за месяц)

Калі ласка, падпісвайцеся!

Назва выдання	Індэкс	Назва арганізацыі		
		РУП "Белпошта"	РУП "Белсаюздрук" (да запатрабавання)	
Газета "Культура"	Індывідуальны	63875	13,33	11,88
	Ведамасны	638752	22,13	20,97
	Льготны (для юрыдычных асоб, якія афармляюць падпіску на адрасы сваіх працаўнікоў і пенсіянераў)*	63879	14,98	
"Культура (газета) + Мастацтва (часопіс). Камплект"	Індывідуальны*	63874	28,20	26,40
	Ведамасны*	638742	51,71	51,07
Часопіс "Мастацтва"	Індывідуальны	74958	18,06	17,82
	Ведамасны	749582	35,47	36,29
	Льготны (для юрыдычных асоб, якія афармляюць падпіску на адрасы сваіх працаўнікоў і пенсіянераў)*	74986	20,15	

* Новыя індэксы ўведзеныя з 2 паўгоддзя 2022

Сонца Аляксандра Чыжэўскага

III Міжнародны фестываль фільмаў і праграм аб космасе "Цыялкоўскі" падарыў добрыя навіны. Вышэйшая ўзнагарода фестывалю – Гран-пры – дастаўся фільму з Беларусі "Аляксандр Чыжэўскі. Паланёны сонцам".

16 красавіка ў Калужэ адбылася шчырымонія ўзнагароджання пераможцаў гэтага фестывалю. У праграме было 95 стужак, створаных кінематаграфістамі 26 краін.

Аляксандра Чыжэўскага — вучонага з беларускімі каранямі — параўноўвалі з Леанарда да Вінчы. Доктарскую дысертацыю ён абараніў ужо ў 21 год. Яго навуко-

выя пошукі здзіўлялі многіх. Першым у свеце ён выказаў меркаванне, што сонечная актыўнасць уплывае на змяненне працэсы — прыродныя катаклізмы, эпідэміі...

Фільм "Аляксандр Чыжэўскі. Паланёны сонцам" быў створаны студыяй гістарычных фільмаў "Майстэрня Уладзіміра Бокуна".

Рэжысёр Тарас Вашчанка зняў фільм у арыгінальнай манеры, якая спалучае ігравое і дакументальнае кіно. Праз увесь фільм праходзіць лекцыя пра Аляксандра Чыжэўскага ва ўніверсітэцкай аўдыторыі, у якую ўкрапіваюцца эпізоды з жыцця вучонага і расказваецца пра яго адкрыцці.

Міжнароднаму дню помнікаў і памятных мясцін, які адзначаецца 18 красавіка, відаць, нездарма папярэднічаюць у календары такія памятнаыя даты, як Міжнародны дзень руху супраціву, што адзначаецца 10 красавіка ў гонар усіх, хто змагаўся супраць нацызму, а таксама Дзень вызвалення вязняў нацысцкіх канцэнтрацыйных лагераў, які прыпадае на 11 красавіка — у гэты дзень у 1945 годзе адбылося паўстанне зняволеных у канцлагеры Бухенвальд.

Рэканструяваная зямлянка ля вёскі Усакіна

Вада з партызанскай крыніцы

Як у Беларусі сёння захоўваецца памяць аб подзвігу барацьбітоў супраць нацызму

У Год гістарычнай памяці тэматыка захавання і мемарыялізацыі мясцін, звязаных з гісторыяй антынацысцкага супраціву, набыла ў Беларусі яшчэ большае значэнне, чым зазвычай, нават улічваючы, што работа ў гэтым кірунку ў нашай краіне вядзецца няспынна, і ёй заўжды надаецца вялікая ўвага. З'яўляюцца новыя тэматычныя турыстычныя маршруты, аднаўляюцца мемарыялы на месцы гістарычных падзей, прыцягваецца ўвага дзяцей і моладзі да гэтых мясцін.

У Беларусі акупанты з першых дзён Вялікай Айчыннай вайны сутыкнуліся з супрацівам не толькі з боку Чырвонай арміі — супраць іх выступіў увесь народ. Бесчалавечны акупацыйны рэжым і нацысцкая палітыка знішчэння ў дачыненні да жыхароў Беларусі выклікалі магутны супраціў і прывялі да ўзнікнення партызанскага руху, які на канец акупацыі налічваў трыста семдзесят чатыры тысячы байцоў і зрабіў вялікі ўнёсак у справу перамогі над захопнікамі. Яшчэ семдзесят тысяч патрыётаў змагаліся ў складзе падполля, якое дзейнічала ў беларускіх гарадах і мястэчках.

ПА СЛЯДАХ НЕСКАРОНЫХ

Арганізацыя, структура і дзейнасць руху супраціву ў розных рэгіёнах краіны мела свае адметнасці. Так, напрыклад, у заходніх рэгіёнах, на тэрыторыях, якія да 1939 года знаходзіліся ў складзе міжваеннай польскай дзяржавы, вялікую ролю ў дзейнасці падполля і партызанскага руху адгравалі колішняыя члены Камуністычнай партыі і Камсамола Заходняй Беларусі. Яны атрымалі навыкі падпольнай барацьбы яшчэ ў 1920—1930-я гады — іх доля ў агульнай барацьбе была істотнай у антынацысцкіх арганізацыях і партызанскіх атрадах, што дзейнічалі ў Брэсцкай і Гродзенскай абласцях.

У Пінску, тагачасным абласным цэнтры на нядаўна далучанай да БССР заходнебеларускай тэрыторыі, ужо ў чэрвені 1941

Мемарыял "Партызанская крынічка"

У гады нацысцкай акупацыі ў Беларусі існавала больш за дзясятка партызанскіх зон і краёў — вялізных абшараў, якія кантраляваліся народнымі мсціўцамі і складалі больш за палову тэрыторыі краіны.

года быў створаны адзін з першых партызанскіх атрадаў у краіне на чале з Васілём Каржом, які быў адным з кіраўнікоў партызанскага руху Заходняй Беларусі і першым партызанскім лідэрам. Сёння ў Брэсцкай вобласці актыўна вядзецца работа па ўшанаванні памяці аб подзвігах народных мсціўцаў. Так, у Іванаўскім раёне нядаўна была рэканструяваная стаянка штаба Пінскай партызанскай брыгады, які размяшчаўся ў атрадзе імя Арджанікідзе ва ўрочышчы Красіна непдалёк ад вёскі Махро. Цяпер тут можна пабачыць адноўленае зямлянка партызан, умацаванні і лясную школу.

Падобны праект рэалізуюцца і ў суседняй Гомельскай вобласці — тут, непдалёк ад абласнога цэнтры, праводзіцца рэканструкцыя мемарыяльнага комплексу "Партызанская крынічка", які размяшчаны на месцы дыслакацыі партызанскага

атрада "Бальшавік". Доўгія гады на гэтым месцы збіраліся ўдзельнікі партызанскага руху, узгадвалі сваё баявое мінулае — сёння, на жаль, большасць з іх ужо няма сярод жывых. Але месца гэтае не застаецца без увагі — сёння тут працуе моладзь, ладзяцца суботнікі. У найбліжэйшых планах — аднаўленне абеліска, добраўпарадкаванне тэрыторыі і шляхоў пад'езду да мемарыяла, рэканструкцыя партызанскага лагера, а таксама ўзвядзенне адміністрацыйнага будынка для супрацоўнікаў, якія будуць ладзіць экскурсіі.

А ў Магілёўскай вобласці ў рамках праекта "Партызанскімі сямейкамі" ладзіцца рэканструкцыя партызанскага лагера ў мемарыяльным комплексе ля вёскі Усакіна Клічаўскага раёна, дзе ў 1943—1944 гадах знаходзілася база Магілёўскага падпольнага абкома КПБ і штаб ваенна-аператыўнай групы партызанскіх

На адноўленай стаянцы партызан ля вёскі Махро

злучэнняў, а таксама захаваліся партызанскія могілкі. Непдалёк ад колішняга лагера размешчаны таксама мемарыял на месцы спаленых у 1942 годзе разам з жыхарамі вёсак Вязець і Сялец. Усе гэтыя памятныя мясціны карыстаюцца ўвагай, тут ладзяцца экскурсіі для вучняў і моладзі.

АДКАЗ АСУДЖАНЫХ НА СМЕРЦЬ

Закранаючы тэму вызвалення вязняў нацысцкіх канцлагераў, нельга не адзначыць, што своеасаблівымі лагерамі смерці ў акупаванай гітлераўцамі Беларусі былі таксама яўрэйскія гета, колькасць якіх дасягала трохсот сямідзесяці. Нездарма вязні гета, якім была накіраваная немінучая гібель, часта рызыкавалі і выступалі са зброяй у руках супраць ворага, адчайна спрабуючы ўратаваць сваё жыццё.

У яўрэйскіх гета на тэрыторыі акупаванай Беларусі адбылося каля дзясятка паўстанняў, падрыхтаваных падпольнымі арганізацыямі, якія дзейнічалі сумесна з вязнямі, а таксама мелі сувязь з рухам супраціву за межамі гета, збіраючы зброю і рыхтуючыся да пачатку карнікам. Звычайна паўстанні былі прымаркаваныя да пачатку карных акцый па ліквідацыі вязняў, калі ў іх не заставалася ніякіх

шанцаў уратавацца іншым чынам — напрыклад, цэнкамі.

Хваля супраціву распачалася 29 чэрвеня 1942 года паўстаннем у слоніўскім гета, дзе ўзброеныя сутычкі вязняў з карнікамі доўжыліся амаль два тыдні. Напрыканцы ліпеня амаль адначасова выбухнулі паўстанні ў Клецку, Нясвіжы і Капылі, у верасні адбыліся паўстанні ў Каменцы і Лахве на захадзе Палесся, а ў жніўні 1943 года на працягу чатырох дзён змагаліся паўстанцы Глыбоцкага гета. У выніку гэтай адчайнай барацьбы тысячам вязняў удалося уратавацца ад знішчэння. Подзвіг тых, хто са зброяй у руках выступіў супраць ворага ў такіх безвыходных умовах, безумоўна, таксама заслугоўвае памяці і ўшанавання.

Зямля Беларусі захоўвае яшчэ ніякага слядоў гераічнага змагання супраць акупантаў. Выяўленне памятных мясцін, іх ахова, ўшанаванне і папулярызацыя сярод усіх грамадзян, асабліва моладзі — пачэсная справа кожнага, хто лічыць сябе патрыётам сваёй краіны. Бо дзе яшчэ можна ў поўнай ступені адчуць веліч подзвігу і трагедыю нашых продкаў падчас апошняй вайны, як не ў тых мясцінах, дзе разгорнуліся самыя яркавыя старонкі яе гісторыі.

Суботнікі з “Культурай”

Вясна — залаты час для кразнаўцаў. Снег, які белай коўдрай ахутваў зямлю, ужо сышоў. “Зялёнка”, праз якую ўлетку не заўсёды ўдаецца ўбачыць нават абрысы сядзібы ці старога надмагілля, яшчэ не ўвайшла ў поўную моц. Таму мы вырашылі распачаць серыю культурных вандровак-суботнікаў па розных рэгіёнах Беларусі. Робім мы гэта і для таго, каб давесці, што “К” не толькі словам, але і справай дбае пра захаванне нашай агульнай культурнай спадчыны. І пачалі мы свае культурныя суботнікі наонадні Міжнароднага дня помнікаў і памятных мясцінаў, які адзначаўся гэтым панядзелкам.

ДАРАВА. РОДАВАЕ ПАХАВАННЕ БОХВІЦАЎ. 9 КРАСАВІКА

Мінск — Брэсцкая вобласць — Мінск

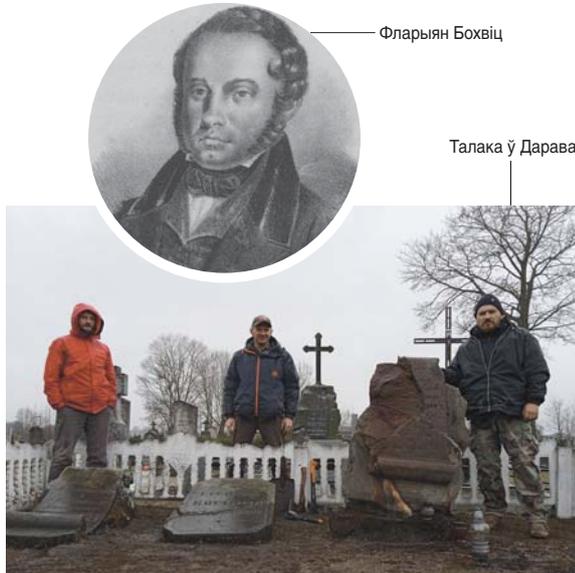
Boхвіцы — стары беларускі шляхецкі род, пераважна кальвінскага веравызнання. Сваікі Капівічэў і Мішкевічэў. Самым вядомым прадстаўніком роду з’яўляецца Фларыян Бохвіц (1799—1856). У нашу гісторыю і культуру ён увайшоў як філосаф, асветнік, пісьменнік. Некалькі яго прац, якія былі выдадзены ў Вільні ў XIX стагоддзі, на вялікі жаль, пакуль не перададзены. У валоданні Бохвіцаў былі **Вошкаўш** (сядзба не захавалася), **Фларыянава** (палац набыты прыватнай асобай і аднаўляецца) і **Паўлінава** (палац набыты прыватнай асобай, але ўжо некалькі год, як аднаўленчыя працы спыніліся).

Сямейнае пахаванне Бохвіцаў знаходзіцца з левага боку адразу пры ўваходзе на могілкі каля вёскі Дарава. За савецкім часам пахаванне было разрабаванае, а помнікі разбітыя. Адносна нядаўна клопатам неабякавых людзей помнікі былі адрэстаўраваныя, з’явілася агароджа. Але помнік самому Фларыяну Бохвіцу знік без следу. Так як месца актыўна наведваецца турыстамі, тут варта было б усталяваць інфармацыйны стэнд.

Акрамя месца пахавання Бохвіцаў, на якім мы працуем не першы год, былі ўпарадкаваны некаторыя старыя магілы, сярод якіх — сямейнае пахаванне XIX стагоддзя роду Лопатаў, а таксама магіла часоў Першай сусветнай вайны. На бетоннай пліце гэтай магілы, якая проста была пакладзена на зямлю, няма ані слова, зятое ёсць рэльефныя выявы крыжа, кіркі і рыдлёўкі. Хто там пахаваны, пакуль застаецца загадкай.

ЛЯХАВІЧЫ. РОДАВАЕ ПАХАВАННЕ РЭЙТАНАЎ

Рэйтаны, як і Бохвіцы, стары беларускі шляхецкі род. Даводзіцца сваякамі Касцюш-

Фларыян Бохвіц

Талака ў Дарава

Тадэвуш Рэйтан

Удзельнікі талакі ў Ляхавічах

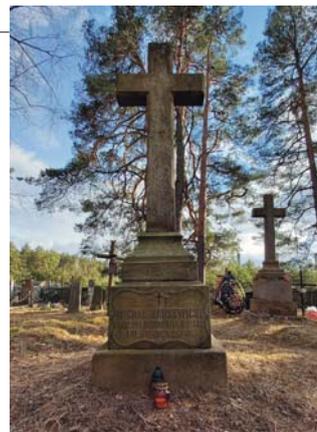

Надмагілле Міхала Грушвіцкага і яго сына Караля

Інскрыпцыі на помніках бацькоў кампазітара

Міхал Грушвіцкі

кам, Манюшкам, Вайніловічам, Дамейкам. Самым вядомым прадстаўніком роду з’яўляецца грамадска-палітычны дзеяч **Тадэвуш Рэйтан** (1740—1780). Чалавек, чыё прозвішча стала сінонімам слова “патрыёт”. З гэтага роду выйшла нямала асоб, якія пакінулі след у нашай культуры. Прыкладам, пляменнікі Тадэвуша — **Станіслаў Рэйтан** і **Ганна Герычова** — літаратары. На могілках у Ляхавічах, пад высокай старой лістоўніцай, знайшлі апошні спачын маладшыя браты Тадэвуша — **Міхал** і **Станіслаў**. Першы, дзякуючы сяброўству з **Каралем Радзівілам Пане Каханку**, патрапіў на старонкі аповесцей, а другі мог

бы ўвайсці ў гісторыю літаратуры як паэт, бо меў талент, калі б абставіны складваліся больш спрыяльна. Тут жа быў пахаваны яшчэ адзін пляменнік Тадэвуша — **Дамінік**, былы афіцэр і адзін з галоўных фундатараў каменнага булынка для слускай гімназіі (захавалася). Сын Дамініка **Стафан** (разам з жонкай) быў пахаваны побач з баяцкам. Памёр ён адносна маладым, таму не паспеў нейкім чынам праявіць сабе. Не выключана, што ў 1867 годзе тут быў перапахаваны і Тадэвуш Рэйтан.

Гэтым месцам мы разам з Арт-суполкай імя Тадэвуша Рэйтана апякуемся з 2013 года. Яно, як і капліца-пахавальня Рэйтанаў у Грушаўцы, займае важнае месца ў турыстычным маршруце “Шляхам Тадэвуша Рэйтана”. Але сёння, на жаль, выглядае не надта прывабным. Сілаў валандэраў хапае толькі на тое, каб час ад часу наводзіць тут парадка. Хацелася б, каб усе зацікаўленыя бакі далучыліся да гэтага месца. Тым больш што сёння поўным ходам ідуць рэстаўрацыйныя работы ў Грушаўцы і там працуюць спецыялісты, якія маглі б дапамагчы валандэрам з аднаўленнем рэйтанаўскай капліцы на ляхавіцкіх могілках (гл. “К” № 15, 2022).

Як і на родавым пахаванні Бохвіцаў, тут варта ўсталяваць інфармацыйны стэнд.

РАКАЎ. РОДАВАЕ ПАХАВАННЕ ГРУШВІЦКІХ. 10 КРАСАВІКА

Мінск — Мінская вобласць — Мінск

Грушвіцкія — стары беларускі род, карані якога з Берасцейшчыны. Перад тым як перасяліцца пад Ракаў, жылі яны каля Узды і былі парафіянамі тамтэйшага касцёла, пабудаванага Завішамі. Касцёл гэты (захаваўся, набыты прыватнай асобай) вядомы яшчэ і тым, што ў ім хрысцілі дзед і бацьку Янкі Купалы, а таксама старэйшых сястры і брата **Ігната Дамейкі**. Напрыканцы мінулага года “К” актыўна ўзялася за папулярныя асобы кампазітара **Міхала Грушвіцкага** (1828—1904). Каталізатарам гэтага працэса сталі шматлікія архіўныя знаходкі, якія не толькі падкарэктавалі некаторыя моманты яго біяграфіі, але і раскрылі невідомыя старонкі гісторыі яго роду (гл. “К” № 46, 49, 2021). Блізу дня нараджэння Грушвіцкага на ракаўскіх могілках, дзе былі пахаваныя Міхал, яго сын Караль і іншыя сваякі, адбылася талака. У той дзень разам з “К” працавалі **валандэры з Сёмкава**, якія некалькі год спрабуюць уратаваць магнацкую рэзідэнцыю Хмараў пад Мінскам. І нагода для супрацы, аказалася, ёсць! Бо на ракаўскіх могілках таксама былі пахаваныя Халхоўскія, апошнія гаспадары палаца ў Сёмкаве, які будаваўся апошнім мінскім ваяводам — Адамам Хмарам (гл. “К” № 45, 2021).

Следам за талакай у дзень нараджэння Міхала Грушвіцкага, 12 снежня, у ракаўскім музеі Фелікса Янушкевіча мы правялі і гістарычна-музычную вечарыну ў памяць кампазітара (гл. “К” № 51, 2021).

Наш “нядзельнік”, 10 красавіка, прымеркаваны да дня паміці Міхала Грушвіцкага, завершыўся знаходкамі надмагілляў бацькоў кампазітара — **Рудольфа Грушвіцкага** і **Феліцыяны Вайдзевіч** (памерлі ў 1890 і 1884 гадах). Да нядаўняга часу яны лічыліся страчанымі беззваротна. Аказалася, што ў 1960-х пробашч ракаўскага касцёла разам з парафіянамі пачаў узвядзенне вакол могілак агароджы, у якую былі ўмураваныя сотні надмагільных помнікаў са знішчаных часам і людзьмі магіл разбураны. Так туды і патрапілі помнікі Рудольфа і Феліцыяны, але ж так яны і захаваліся. Прычым умураваныя яны былі амаль насупраць помнікаў іх нашчадкам. Сёння паміж Грушвіцкімі старэйшымі і маладшымі — магіла сям’і Лябечкіх. Але помнікі Рудольфа і Феліцыяны бачныя, бо яны незвычайныя. З адваротнага боку помнікаў Міхал Грушвіцкі змясціў сумныя і пяшчотныя звароты да маці і бацькі.

Думаецца, што і тут быў бы дарэчы невялічкі інфармацыйны стэнд або стэнд на ўваходзе на могілкі з пазначэннем пахаванняў вядомых асоб. Як тое заўсёды робіцца.

Зміцер ЮРКЕВІЧ

Уладзіслаў Плігаўка

Талент з зямлі Скарыны

З баяністам-віртуозам Уладзіславам Плігаўкам я пазнаёміўся ў Паставах, калі ён у складзе журы вызначыў найлепшых у конкурсе "Звіняць цымбалы і гармонік". Уладзіслаў, бадай, самы тытулаваны баяніст свайго часу. Упэўнены, што настаўнікі, вучні музычных школ, асабліва па класе баяна, ды і проста музыканты раўняюцца на яго майстэрства.

Калі мы пачалі размову ў адным з класаў Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя Глінкі, дзе выкладае Уладзіслаў Плігаўка, у калідоры рэспіравалі дзяўчаты-цымбалісткі. "Гэта марная справа, — заўважыў ён. — Адпрацоўваць умёны трэба ў класах з добрай акустыкай, каб з маладых гадоў адточваць сых. У наш час граць тэхнічна недастаткова: усё выканаўшы навучыліся граць хутка і гучна. А добрага выканаўцу вылучае менавіта якасць музыкі, якую найперш ты сам павінен добра чуць.

Таксама музыку-пачаткоўцу трэба сачыць за якасцю нотнага тэксту, каб у ім, як у літаратурным творы, быў пачатак, кульмінацыя і канец. Патрэбна вучыцца ўсё гэ-

та перадаваць праз сябе. Палова поспеху ў тым ліку залежыць ад якасці інструмента, з якім рэпешіруеш і выступаеш. Важна, каб ён быў настроены, а некаторыя нават на конкурс выходзяць з ненастроеным баянам. Давяраць гэту справу трэба прафесіяналу, аднак, на жаль, у Беларусі такіх няма, на адным лепш — барочная, на трэцім — джаз. Таму бацькам, якія зацікаўлены, каб іх дзіця працягвала граць, абавязкова варта купіць для іх якасны інструмент. У такім разе больш шанцаў, што таму спадабаецца знаёмства з музыкай. Калі майстар укладвае душу ў інструмент, такі штучны тавар не можа каштаваць танна. Мой любімы баян фабрыкі "Scandalli" — падарунак нашага Прэзідэнта".

— Ці адчуваецца ў вашым выпадку падтрымка дзяржавы?

— У 2013-м мяне ўзнагародзілі медалём Скарыны. Асабліва трэе душу, што я, як і ён, прадстаўнік Полацкай зямлі, і таксама працягваю традыцыйны асветы. Падтрымку цяпер адчуваюць многія дзесяці мастацтва, і за гэта патрэбна быць

удзячным. Важна, што нашы таленты і працу заўважаюць. Дзесяці культуры асабліва маюць патрэбу ў клопаце, інакш яны могуць загібеш. Бо мы ведаем шмат прыкладаў, калі творчасць рабілася прызнанай толькі пасля смерці аўтараў, а сваё жыццё тыя пражылі складана. Па-мойму, так не павінна быць. Мастацтва можа палабацца ці не палабаецца, але падтрымліваць творцаў трэба.

Сёння я рэалізаваўся ў Беларусі і разумею, што пры дастатковай працы можна годна зарабляць на жыццё. Раней жа многія таленавіты музыканты проста рваліся з'ехаць у Маскву ці Санкт-Пецярбург, Германію або Кітай. Так, заробкі там вышэйшыя, але і бытавыя паслугі дражэйшыя. Я шмат паездзіў у юнацкім узросце, паглядзеў, як жывуць людзі ў Еўропе, Расіі, Прыбалтыцы, Азіі, Аўстраліі. Лічу, што малым людзям трэба паказваць магчымыя добрыя варыянты на раздзіме, тады ўзнікне адекватны погляд на пытанне міграцыі і большая вавага да родных месцаў.

— Але ж выступаць і вандраваць па слях нямногім...

— У наш час, калі разумееш, што моладзі даступна практыч-

на ўсё, каб авалодваць ведамі і ўменнямі, часам злуешся, што яна прыкладвае мала намаганняў. Граючы напавушы, немагчыма стаць найлепшым, у тым ліку каб цябе адправілі на замежны конкурс. У моладзі, якой я выкладаю, сёння як ніколі шмат варыянтаў баўлення часу. І яны не разумеюць, што перад падрыхтоўкай да конкурсу трэба адмовіцца ад некаторых спраў. Цяпер у выхадны дзень я граю на баяне, часам хвілін пятнаццаць для сваёй дачкі. Але, калі б зноў хацеў перамагчы на Кубку свету сярод банністаў і акардэаністаў, рэпешіраваў бы ўвесь вольны час. Калі перада мной стаіць мэта, я стаю на кон усе. Духам перамогі я заразіўся з першага конкурсу, у якім удзельнічаў мяне палітурхнуў выкладчык Міхаіл Івашкін. Я атрымаў толькі трэцяе месца і з прыкрасцю слухаў пераможцу, які быў старэйшым на два гады, спрабуючы зразумець, у чым ён лепшы. І калі мы прыехалі далому, Міхась Іванавіч прапанаваў удзельнічаць у іншым прэстыжным конкурсе ў Туле. І сумневаў у тым, што я хачу там перамагчы, тады не было.

— Чым адроўніваецца дзяцінства таленавітага дзіцяці?

— Усё як ва ўсіх. Проста я выконваў шпідзённы план па адпрацоўцы твораў, такую ж дамашнюю работу, як у школе. Што ні кажы, а мне пашанцавала з першым выкладчыкам Міхаілам Івашкіным, у якога я пачаў займацца з шасці гадоў. Насамрэч ён проста фанат сваёй справы, ніколі ні на што не скардзіўся. Ён умеў весці заняткі, каб заўжды было цікава прыйсці зноў. У Міхася Іванавіча была адна з найлепшых фанатэк у Савецкім Саюзе, і мы слухалі яе спачатку памалу, а потым і цэлыя сімфанічныя канцэрты. Безумоўна, гэта вельмі пашырала круггляд. Такіх педагогаў цяпер мала, асабліва ў рэгіёнах.

Падчас вучобы ў Наваполацкай музычнай вучальні я знаходзіўся ў яе сценах увесь час, прыезджай туды ў 7 гадзін раніцы і ў 23 вяртаўся далому. І нават гэтага было мала, мы ведалі, што не да канца адпрацавалі ўсё. Зразумець для сябе ў тыя гады, што, калі бярэцца выконваць музыку пэўнага кампазітара, трэба ведаць яго стыль. Для Скарлачі вост патрэбна віртуознасць, Моцарту — розныя ўпрыгожванні. І маладому вучню немагчыма адразу сыграць усё гэта добра. Мне ў гады вучнёўства неабходна было вучыцца шукаць стыль кожнага кампазітара. А цяпер для добрага ігры трэба толькі вывучыць нотны тэкст, і ўсё атрымаецца.

— Хто вашы найлепшыя вучні, каго лёгка падрыхтаваць на конкурс?

— Сапраўды, падрыхтаваць можна кожнага, але важныя ўстойлівасць, упэўненасць вучня, каб вытрымаць рытм нарузкі. Іншае — падрыхтаванасць з маладых гадоў граць тэхнічна правільна. Яшчэ — здольнасць аддаваць эмоцыі ў залу, для конкурсу гэта вельмі важна. Уявіце: выступаюць дваццаць удзельнікаў, і ў кожнага добрая музыка. Але перавагу аддадуць таму, хто здолее ўразіць глядача, закрануць журы.

Адзін з маіх самых здольных вучняў — Дзяніс Угорцын. Ён правучыўся ў мяне чатыры гады ў Мінскім дзяржаўным каледжы мастацтваў, мы заваявалі з ім Гран-пры конкурсу імя Жыновіча сярод усіх інструментаў, Гран-пры на конкурсе імя Беларадава ў Туле. Двойчы з поспехам з'ездзілі на Кубак свету ў Кітай і Літву. Ён выйграў беларускі конкурс "Джаз-тайм", выступаў на сцэне філармоніі. А цяпер Дзяніс працягвае навучанне ў Расійскай акадэміі музыкі імя Гнесіных у народнага артыста прафесара Вячаслава Сямёнава.

Яшчэ адна таленавітая вучаніца — Юлія Капылювіч, пераможца многіх конкурсаў. Цяпер яна працягвае перадаваць веды ў дзіцячым музычным школе №6. А яе вучні паступаюць да мяне, што таксама вельмі прыемна. Яшчэ — Дар'я Шнык, якая скончыла магістратуру ў Акадэміі музыкі і хутка будзе працаваць у адным з беларускіх каледжаў.

— Як адпачываеце, што ў прыроце ў жыцці?

— Не стамаюцца ад музыкі дапамагае цішыня. У Мінску з гэтага складаней, таму выязджаем з сям'ёй на прыроду. Цяпер сям'я ў мяне на першым месцы, калі там усё добра, то і ў іншых сферах будзе ўсё выдатна. Беларусь вельмі прыгожая. Па-новаму адкрываеш для сябе нашу краіну, калі ездзіш дзяліцца досведам у музычныя школы. За межамі Мінска асабліва прагна ўспрымаюць музыку. У рэгіёнах, калі бачыш зацікаўленых вочы, проста не атрымаецца граць напавушы.

Музыка вельмі карысная для развіцця чалавека, нават калі вы займаліся ёй толькі ў маладыя гады. Яна стварае своеасаблівы бэкграўнд, праз які да душы менш даходзяць нягоды свету. Таму рэкамендую перад важнай справай уключыць для сябе класічную музыку: паверце, абавязкова дапаможа.

Павел САЛАЎЕЎ

Даведка

Уладзіслаў Плігаўка, баяніст-віртуоз. Нарадзіўся ў Полацку ў 1986 годзе. Скончыў Наваполацкае музычнае вучылішча, Беларускае дзяржаўнае акадэмію музыкі. Працуе салістам у Беларускай дзяржаўнай філармоніі і выкладчыкам Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа. Мае звыш 30 узнагарод прэстыжных музычных конкурсаў, у тым ліку першыя прэміі Міжнароднага конкурсу "Балтыка-гармоніка" ў Санкт-Пецярбургу (1999), V Міжнароднага конкурсу акардэаністаў (Вільнюс, 2002), X Міжнароднага конкурсу акардэаністаў Grand-Prix (Манро-ле-Бэн, Францыя, 2007), Ціхаакіянскага чэмпіянату акардэона (Сіднэй, Аўстралія, 2008), Міжнароднага конкурсу ў Кастэльфідарда (Італія, 2008), Кубка свету ў Глазга (2008).

З савецкіх часоў Беларускаму саюзу мастакоў у спадчыну засталіся мастацкія камбінаты, і перад уласнікамі дагэтуль стаіць пытанне: як зберагчы і памножыць іх патэнцыял.

Раней гэтыя прадпрыемствы выконвалі шматлікія дзяржаўныя заказы, а потым аказаліся ў сітуацыі, калі шукаць працу трэба самастойна. Пыпыт на манументальна-дэкаратыўнае афармленне памешчэнняў, і панаваць стаў прынцып “танна, хутка, проста”. Калі скульптурны камбінат працягвае жыць за кошт бюджэтных заказаў на помнікі, то камбінат дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва імя Аляксандра Кішчанкі ў Барысаве не вытрымаў у новых умовах. Прадпрыемства, дзе выткалі славы “Габелен веку”, сёння ў стане ліквідацыі. Нашат аптымістычнайшая карціна на мастацкім камбінаце ў Мінску. Па задуме новага кіраўніцтва, ён мусіць стаць арт-кластарам для творчага дыялогу і, вядома, атрымання прыбытку.

Амаль год таму прадпрыемства ўзначаліла Юлія Анацкая. Новая кіраўніца, акрамя пытанняў вытворчых, узялася за іміджавы складнік і завяла акаўнт у Інстаграме. Канешне, не для публікацыі ўласных эскафі, а для прэзентацыі камбіната. Раней у яго не было ні старонак у сацыяльных сетках, ні актыўнага сайта. Цяпер жа распрацоўваюць анлайн-платформу для продажу прадукцыі, вырабленай на прадпрыемстве.

Што да загрузанасці, камбінат працягвае працаваць над экспазіцыяй краязнаўчага музея ў Слуцку. Былі ў плане іншыя работы, напрыклад афармленне новых станцый метрапалітэна, але праз недахоп грошай амаль усе верагодныя кліенты адмовіліся ад мастацкага аздаблення аб’ектаў. На паўзу паставілі і стварэнне насценнага жывапісу ў былой капліцы над узной брамай Старога замка ў Гродне. Увогуле мастацкія роспісы, мазаікі і вітражы ступаюць месца больш танным і простым варыянтам дэкаравання будынкаў. Тая ж смальта (амаль сем тон) ляжыць на камбінаце нібыта непатрэбная. У такім

Дырэктар камбіната Юлія Анацкая ў літаграфскай майстэрні

Мастацкі камбінат. Перазагрузка

Майстар-клас па вітражах

становішчы дырэктарка задумала пераарыентавацца з буйных дзяржаўных заказаў на драбнейшую серыйную прадукцыю — сувеніры, тыражную графіку для інтэр’ераў, ужытковыя рэчы з арыгінальным дызайнам і духоўнай напоўненасцю.

— Раней камбінат атрымліваў вялікі дзяржаўны заказ і размяркоўваў працу паміж рознымі мастакамі. Сёння варта, каб аўтары самі прыходзілі з ідэямі. Будзем разам іх ажыццяўляць і затым распаўсюджваць работы, — расказвае Юлія Анацкая. — Мы, у сваю чаргу, гатовыя прапанаваць тэрыторыю, інструменты, матэрыялы для працы над вітражамі, мазаікамі, друкаванай графікай, швейнымі і вышыванымі вырабамі. Таксама збіраемся запустыць майстэрню па кераміцы і ф’юзінгу шкла. А каб наладзіць

кантакт з мастакамі, дызайнерамі і архітэктарамі, збіраемся ладзіць летнія культурныя ўдвары камбіната. Гэта выдатная магчымасць пашырыць межы творчасці, запачаткаваць новыя практыкі.

У творчым і камерцыйным плане камбінат робіць стаўку на літаграфскую майстэрню, дзе некалі працавалі Арлен Кашкурэвіч, Георгій Паплаўскі ды іншыя вядомыя творцы. Пасля адыходу гаспадара, славуага друкара Дзмітрыя Малаткова, яго справу падкапіла маладое пакаленне. Цяпер за падрыхтоўку і траўленне літаграфскага каменя, стварэнне адбіткаў адказвае графік Арыём Цімашэнка. Мастакам даступны каворкінг з выкарыстаннем станкоў, а расходнымі матэрыяламі камбінат забяспечвае творцаў бясплатна.

У літаграфскай майстэрні мы заспелі за працай пастаяннага рэзідэнта Марыну Капілаву.

Апошнім часам яна зрабіла шмат работ на адным камені, які разбітым доўга ляжаў без справы. Думалі адпілаваць ад яго кавалак, каб надаць правільны контур, але здзіўная форма прывабіла мастацку. У яе руках камень ажыў і нават стаў суаўтарам праз свае незвычайныя абрысы.

Марына Капілава і яе работа

У швейна-вышывальнай майстэрні

Афсетны станок у майстэрні друку

У планах прадпрыемства не толькі аказаць паслугі аўтарам, але і разам з імі распрацоўваць серыі на продаж, бо апошнім часам у публіцы вырасла цікавасць да графікі. Па-першае, творы гэтага віду мастацтва добра глядзяцца ў сучасным інтэр’еры. Па-другое, тыражная графіка таннейшая за жывапіс. Да таго ж прадукцыю можна выкарыстоўваць не толькі для афармлення жылых і адміністрацыйных будынкаў, але і дарыць замежным гасцям на памяць пра нашу краіну. Дарэчы, дзяржаўныя і прыватныя ўстановы, якія маюць патрэбу ва ўласным фондзе падарункаў, запрашаюць падтрымаць літаграфскі сімпозіум. Партнёры вызначаюць агуль-

ную тэму для ўдзельнікаў і ў абмен на фінансавую падтрымку забіраюць цэлы тыраж работ пераможцы, якога вызначыць прафесійнае журы.

Яркіх ідэй ад мастакоў таксама чакае швейна-вышывальная майстэрня. Цяпер падраздзяленне распрацоўвае першыя варыянты адзення і іншых вырабаў, аформленых па матывах саломалічэння. Так на кашулях зазіяюць залацістым выявы паваюк — загадкавых талісманнаў, што прыносілі здароўе і дабрабыт у хаты нашых продкаў.

Дзверы майстэрняў адчыненыя не толькі для мастакоў. Любы ахвотны можа трапіць на камбінат і пазнаёміцца з творчым працэсам. На экскурсіі па друкарні наведвальнікам раскажуць пра тэхніку, матэрыялы і абсталяванне, пакажуць усе этапы працы над літаграфіяй — ад шліфоўкі каменя да друку. Ахвотна падзеліцца з наведвальнікамі і сакрэтамі стварэння вітражоў у тэхніцы “Тыфані”. Падчас двухгадзіннага майстар-класу ўдзельнікаў навучаць выразаць з каларовага шкла фрагменты будучай выявы, апрацоўваць краі і злітоўваць кавалачкі алавяным прыпоём.

Абцягаюць, што з задачай справядна нават пачаткоўцы. Заняткі праходзяць у групах ад чатырох да шасці чалавек. Той, хто захаце адточваць навыкі далей, можа звярнуцца па індывідуальныя кансультацыі. У хуткім часе шэраг майстар-класаў папоўняць урокі лінагравюры. Нарэшце, хітом адукацыйнай праграмы мусіць стаць курс лекцый “Мастацтва пра мастацтва” — аўтарскі праект Ларысы Фінкельштэйн. Ён уключае тэарэтычныя і практычныя заняткі, наведванне выстаў. Карыснымі сустрэчы будучы для калекцыянераў-пачаткоўцаў і ўсіх, хто хоча бавіць вольны час насычана.

Даніл ШЭЙКА
Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Смаргонская пісьменніца Ірына Гаўвая

На сцэне аграгарадка Трабы — чарговы спектакль

На фестывалі народнай творчасці "Беларусь родная, музычная, народная"

Праблема вызначыць праблему

Нашага брата-журналіста сустракаюць у камандзіроўках парознаму. Хтосьці чакае, нават запрашае, бо ведае: ёсць што паказаць, ёсць чым пахваліцца. Хтосьці баіцца з той прычыны, што не мае за душой ні ідэі, ні ўчынку. А хтосьці злуецца, маўляў, хто "Культуры" даў права крытыкаваць наш, скажам, фестываль: "Госці хваляць, а вам усё крыва!" Ды не крыва! Проста хочацца, каб фест хвалілі не толькі разбэшчаныя халявей госці, але і абдзеленыя ўвагай мясцовыя жыхары. Аналіз дадзенай сітуацыі і ёсць публіцыстыка, без якой газета — і не газета ўвогуле.

Шмат пісаў пра тое, што ёсць крытыкі тэатральнай, кіношняй, нават рэстаран-ных можна адшукаць, а вось фестывальныя адсутнічаюць. Ші не таму пэўныя нашы конкурсныя мерапрыемствы за апошнія гады неяк пабляклі і згубілі былі глянцэ? Але не будзем адхіляцца.

АМБІЦЫЙ ПАЗЫЧЦЕ

Ідэальны работнік культуры не чакае, не баіцца і не злуецца. Ён разумее, што мы робім адну справу. Мне асабіста даспадобы вольнае меркаванне работнікаў культуры: "Прыехалі журналісты? Мы ўсё пакажам і раскажам, аднак не думайце, што факт вашага прыезду пераважыць факт нашага, скажам, справаздачнага канцэрта ў адным з аграгарадкоў раёна". Пры такім раскладзе пачуваш сябе не выпадковым нічымным госцем, а паўнаважным удзельнікам падзей. І ўвогуле, хочацца не дзяліцца амбіцыйнымі ідэямі, а з радасным здзіўленнем іх адшукваць і рэкламаваць-піярць на ўвесь беларускі свет.

А КАДРЫ ХТО?

У сувязі з гэтым асноўнай рэгіянальнай праблемай падаецца кадравая. Работнікі культуры па-

вінны быць усебакова адукаванымі... Згадаў зараз, што сястра мая і па сёння называе мяне са смехам "двухбакова адукаваным". Справа ў тым, што ў дзяцінстве не было ў мяне пісьмовага стала. Урокі рабіў за сталікам ад складзенай швейнай машыны. Росту не ставала, таму бацькі падкладвалі на маё крэсла таміны Гогаля і Ожагава. Так што веды, сапраўды, паступалі з двух бакоў майго вольнага арганізма... Дык воль у дачыненні да сяброў маю на ўвазе зусім іншую, ніяк не жартаўлівую адукацыю. Клубнік павінен арыентавацца ў кніжных навінках, бібліятэкар — у сцэнічным мастацтве, музейшчыку лёсам на канавана валодаць усімі пералічанымі вышэй якасцямі. А разам яны проста абавязаны чытаць усё, што падывісіць іх прафесіяналізм ды круггляд.

Чаму кадравы ідэал так і застаецца недасягальным? Адказ на гэтае пытанне павінны даць і журналісты-публіцысты.

НЕ ЖУКОЎ ШУКАЦЬ

Так, наша публіцыстыка іншым разам не дацягвае да грунтоўнага аналізу таго, чым жыве нацыянальная культура. Тут важна не жукоў знайсці, а разам разабрацца, дзе вузлавае месца, якімі шляхамі яго ліквідаваць. Прыклад можна такі прывесці. Для замацавання маладога спецыяліста патрэбна жыллё. Добраўпарадкаваны інтэрнат — рэдкасць, сацыяльна-навабудаваная — фантастыка. Заканамерна, што пасля адпрацоўкі моладзь знікае, нібы снег у сакавіку. Гэта калі маладыя людзі — не мясцовыя. Логіка нескладаная: упор трэба рабіць на мэтавіаі. Але дзе іх узяць у патрэбнай колькасці? Пытанне вырашаецца, калі прафарыентацыя пе-

растае быць фармальнай. Пагаджаюся, пры мізэрным заробку культработніка "захапіць у палон" патэнцыйнага творцу вельмі складана. Аднак праца ў сферы культуры нагадвае чарадзейства. А прафарыентацыю варта пачынаць з дзіцячага садка.

ДАВАЙЦЕ РАЗАМ ПРАЦАВАЦЬ

Характэрная камандзіровачная сітуацыя: "Ну а праблема ў вас якія?" — "Ніякі!" Работнік культуры становіцца ў баявую

нагоды юбілею ў нашу краязнаўчую студыю былі запрошаны навучніцы гандлёва-эканамічнага каледжа. Яны даведаліся пра гісторыю напісання кнігі. А яшчэ — разгадалі крыжаванку, кодавым словам якой было прозвішча аўтара. Цікавым аказаўся тэкст "Хто ты з твораў Караткевіча?". Карацей, жыццё і творчасць пісьменніка былі разабраны ад А да Я. Не сумняваюся, што гаворка ішла і пра цмокаў, вярка Уладзімір Сямёнавіч выцягнуў з нябыту. Я перакананы, што ў нашых

ПРАЕКТЫ І ФЕСТИВАЛІ

Дырэктар Навагрудскага раённага цэнтра культуры і народнай творчасці Наталія Кавальская распавядае: "14 красавіка быў рэалізаваны новы музычны праект "Навагрудак шукае таленты". Аабрана 38 самах-самых, якія паказалі сябе ў вальсе, харэаграфіі, мастацкім слове, тэатры моды і інструментальным жанры".

Фестываль народнай творчасці **Бабруйскага** раёна "Беларусь родная, музычная, народная"

ЮБІЛЕІ

Днямі адзначана 15-годдзе народнага драматычнага калектыву аддзела культуры-масавай і асветніцкай работы аграгарадка **Трабы** (Іўеўскі раён). Мерапрыемства прайшло ў рамках раённага агляду-конкурсу "Свет Мельпамены".

ЭКСКУРСІ, ВАНДРОЎКІ, СУСТРЭЧЫ

Сустрэчка-аўтограф адбылася ў **Смаргонскай** райбібліятэцы. Распавядае загалчык аддзела маркетынгу і сацыякультурнай дзейнасці Юлія Жук: "На стаўніца Ірына Гаўвая выдала кнігу "На хвалях лёсу". Гэта своеасаблівы пазачасны дзёнік, дзе вершы аб'яднаны любоўю да роднага краю".

Творчы калектывы **Бабруйскага** палаца мастацтваў адправіліся ў санаторый "Шынік". Для адпачывальнікаў быў дадзены канцэрт "У кожным гуку — цэлы свет".

Жыла ў вёсцы **Новы Двор** (Свіслацкі раён) майстрыха Ніна Ботвіч (Грушэўская). Грала разам з мужам у мясцовым народным тэатры, спявала, пра абрады шмат цікавага распавядала. А яшчэ займалася ткацтвам ды пляценнем пасюў. Атрымала званне "Народны майстар Беларусі". У Навадворскім сельскім клубе ёсць музейны пакой, прысвечаны шматраўнавай кабеце. Музейны пакой днём наведвалі нашчадкі Ніны Паўлаўны: дзеці, унукі, праўнукі.

Чытачы **Піцэўскай** райбібліятэкі імя Цёткі (вучні школ раёна) павылі на экскурсіі ў мемарыяльным комплексе "Зінякі", на месцы вёскі, спаленай падчас Вялікай Айчыннай вайны. А потым працягнулі вандроўку і наведвалі мемарыяльны комплекс "Музей-зямлянка" ў Зачэпічах, касцёл Найсвяцейшай Тройцы ў Ішчална.

Пішыце пра цікавае! Сустрэнемся праз тыдзень. **Яўген РАПН**

Канцэртны дэсант **Бабруйскага** палаца мастацтваў у санаторыі

стойку пад назовам "Баронім гонар мундзіра!". Не надта канструктыўна. Чысты мундзір — для парадкаў, у будні — заўжды закасаныя рукавы. Вырашэнне характэрнага пытання хвалюе кожнага зацікаўленага. Таму і справа гэтая — агульная. І вельмі цікавая выснова, што ляжыць на паверхні. Колькасць семінараў-практыкумаў супадае з колькасцю вырашаных праблемных пытанняў. А ў сённяшняй рэдакцыйнай пошце навін пра семінары няма.

ЦМОКІ І КОСМАС

Нарысу пра Беларусь Уладзіміра Караткевіча "Зямля пад белымі крыламі" — 50 гадоў. Бібліятэкар аддзела абслугоўвання і інфармацыі **Навагрудскай** раённай бібліятэкі Аляксандра Раманюк піша: "3

беларускіх цмокаў таксама белыя крылы і пад імі таксама ўтульна жыць... А ў цэнтральнай гарадской бібліятэцы **Жодзіна** ёсць клуб "Субаседнік". Ягонныя сябры сустрэліся з настаўніцай фізікі і астраномі Валыянцінай Лявончанка, якая літаральна ўлюбёная ў космас і яго скаральнікаў. Яна рыхтавала сваіх вучняў для ўдзелу ў міжнародных грамадска-навуковых чытаннях памяці Юрыя Гагарына. Сама настаўніца брала ўдзел у касмічных кангрэсах, сустракалася з касманautaў і астранаўтаў, з будаўнікамі Байканура... На сустрэчу быў запрошаны Анатоль Яцко з вёскі Зарэчча, які прымаў сігналы з космасу ад самога Юрыя Гагарына. Напісала пра гэта Ірына Хілюціч з цэнтральнай гарадской бібліятэкі **Жодзіна**.

прайшоў у **Марііўскім** абласным металычным цэнтры народнай творчасці і культуры-асветнай работы. Гэта было першае мерапрыемства доўгатэрмінавага праекта. Сваё майстэрства прадэманстравалі народныя калектывы: хор работнікаў культуры, ансамбль народнай песні "Пярэзвы" раённага цэнтра культуры; народны ансамбль народнай песні "Землякі" **Гарбаўніцкага** СДК; майстры дэкаратыва-на-прыкладнага мастацтва **Бабруйскага** раёна. Фэст, як сцвярджае выдучы рэдактар абласнога метацэнтра Крысціна Башарымава, працягнецца да лістапада 2023 года.

"Сваё музыкі, танца, становаўчых эмоцый ды ўражанні падарылі гледачам калектывы **Палаца мастацтваў Бабруйскага**, — распавяла культурарганізатар аддзела культуры-дасу-

Сёння амаль у кожным раёне Беларусі існуюць Дамы рамёстваў. Традыцый, якія тут захоўваюцца і перадаюцца, фармуюць імідж нашай краіны — дэрэчы, таксама, як якасная прадукцыя і інтэлектуальныя распрацоўкі. У Дамах рамёстваў вырабляецца разнастайная сувенірная прадукцыя для дзяржаўных і брэндавых свят. У гэтым сэнсе ў першага ў рэспубліцы Глыбоцкага дома рамёстваў вялікія планы. Сёлета тут плануецца правесці майстар-класы і зрабіць арыгінальныя сувеніры для брэндавага свята "Вішнёвы фестываль", якое пройдзе ў юбілейны, дзясяты раз, а таксама для абласных "Дажынак" у Глыбокім і "Славянскага базару".

У Глыбоцкім доме рамёстваў шмат напрамкаў: маляванка і вышыванка, ганчарнае рамяство і дрэваапрацоўка, саломалляценне і валянне воўны, ткацтва, у тым ліку і паясоў, шыццё гістарычных касцюмаў. Цяперашні загадчык Святлана Скавырка не проста адміністратар, яна — народны майстар па маляванцы. Святлана Анатольеўна сцвярджае, што калісьці гэтае ўменне было распаўсюджанае ва ўсёй Беларусі і суседніх краінах, цяпер жа найлепшым чынам традыцыі такога мастацтва захоўваюцца ў рэгіёне Віцебскага Паазер'я. Пра асаблівую ўвагу да мастацтва ствараць фарбамі на тканіне разнастайныя карціны сведчыць тое, што ў 2014 годзе маляванку ўключылі ў спіс нематэрыяльных каштоўнасцей Беларусі.

З дзяцінства Святлана Скавырка ўмела маляваць, атрымала адпаведную адукацыю. Пасля пераезду ў Глыбокае пачала весці ў Доме рамёстваў гурток па выяўленчым мастацтве. Яна вельмі палюбіла сваё месца працы, а таму, калі дырэктар Вера Васільеўна Байкова прапанавала заняцца стварэннем і развіццём традыцыйнай маляванкі, пагадзілася. "Спачатку мне была зусім незразумелая гэтая тэхніка, і, шчыра кажучы, яна мне не падабалася, — кажа Святлана Скавырка. — Але, паступова паглыбляючыся ў тэму, зацікавілася тонкасцямі рамяства. З першымі работамі паехала на фестываль "Вясновы букет" у 2007 годзе. Сябе паказала, на іншых паглядзела — і зразумела, што працаваць над маляванкай будзе".

Цяпер Святлане Анатольеўне ў маляванцы блізкія як традыцыйныя формы, так і тэма сучаснасці, прытым што зараз паяўляюцца новыя больш якасныя фарбы, а з досведам і но-

Святлана Скавырка і няскончаны трыпціх

Народнае рамяство — твар Беларусі

Алена Дабравольская тчэ паясы

Алена Міхайлоўская за кроснамі

Валянціна Логвін і лялька Марыся

вая ідэі. Нядаўна яе працы два месяцы экспанавалі ў Глыбоцкім цэнтры традыцыйнай культуры ў гонар 50-годдзя майстра. Раней яе работы таксама радалі як глыбаччан, так і гасцей "Славянскага базару". Нават у сталічнай бібліятэцы імя Пушкіна сёлета работы Святланы Скавыркі выстаўлялі ў рамках мерапрыемства "Каляндны ўзоры", адкуль потым пняў яе маляванак забралі на выставу ў Нацыянальную бібліятэку.

"Мяне ў стварэнні маляванак натхняюць у тым ліку і народныя казкі, сюжэты якіх можна перавес-

ці на тканіну, — дзеліцца Святлана Скавырка. — Цяпер я рыхтую трыпціх, дзе хлопец і дзяўчына становяцца маладой сям'ёй. Тут я пастаралася перадаць некаторыя матывы беларускіх абрагортаў. Яшчэ адзін абрагорт-дыван я падару на вяселле сваёй даччы.

Хоць у сувенірнай краме купляюць вырабы Дома рамёстваў, у тым ліку і маляванку, попыт усё ж невялікі. Але падобныя вырабы лепшыя за банальныя рэпрадукцыі. Таму прыходзіцца на майстар-класах аздаваць наведвальнікам, якая гэта карпатлівая праца і прыгажосць. Каб заіка-

е ходзяць як школьніцы, так і пенсіянеркі. Валянціна Міхайлаўна вучыць іх у тым ліку сучасным тэхнікам, вядомым ва ўсім свеце. Бо, да прыкладу, лапікавае шыццё або пчворк папулярныя сёння і за мяжой. А для сябе Валянціна Логвін робіць лялькі. Вось прататыпам той, што на фатаграфіі, стала пашталёнка Марыся, жанчына,

былі драўлянымі.

Шаснаццаць гадоў працуе ў Доме рамёстваў Алена Міхайлоўская, майстар па ткацтве. У яе майстарні сёння пяць кроснаў, у якіх адчуваецца сваё індывідуальнасць, на кожных прарознаму тчэцца. Вырасла стаць ткачыхай яна ў 5 класе, калі зацікавілася, як тчэ дырэктар Глыбоцкага дома рамёстваў Вера Байкова. Калі Вера Васільеўна ўбачыла запал дзяўчынікі да гэтага майстэрства, то спрабавала адгаварыць, але тая была цвёрда ўпэўненая ў сваім выбары. Ды і бабуля Алены Мікалаеўны ў свой час ткала на кроснах.

Алена Дабравольская таксама займаецца ткацтвам, але паясоў, а яшчэ — бісераліценнем. Усё пачалося з таго, што нізкія бісер было яе хобі, якому яе запрасілі вучыць дзяцей, а пасля і паралі навучыцца плесці паясы. Шмат часу Алена Міхайлаўна даводзілася вывучаць гэтую тэхніку ў інтэрнэце. Спачатку яна купіла станок у Расіі, а калі крыху разабралася, замовіла некалькі розных станкоў у знаёмага майстра. Цяпер яна тчэ як старажытныя ўзоры, так і сучасныя. Яе майстар-класы неверагодна папулярныя, у тым ліку на фестываліх "Звінячы шыбылы і гармонікі", і "Славянскі базар". Бывала нават, што гледачы, паспрабавалішы сплесці самыя простыя паяскі, купілі пасля бярдо і ўдасканаліліся ў пляценні дома.

Працуюць у Глыбоцкім доме рамёстваў і маладыя спецыялісты. Нядаўна прыйшоў сюды кераміст-віяццялінін Антон Пузікаў. Хлопец заканчваў тэхналагічны каледж у Віцебску па спецыяльнасці "фатограф, апэратар камп'ютарнай графікі і кераміст". Антон рады, што працуе ў творчым калектыве, у чыстым і азёрным горадзе Глыбокае. Незвычайна і прыемна яму перадаваць досвед малечы, у якой праца з пластычнай глінай развівае маторыку і інтэлект. А ўвогуле Антон марыць стаць архітэктарам.

Размерана ідуць гадзіны ў Глыбоцкім доме рамёстваў. Напэўна, толькі ў такой шпай творчай атмасферы могуць жыць традыцыі, прымацца арыгінальныя рашэнні і стварацца прыгажосць. Будзем спадзявацца, што кожнае з прапавядаў тут мастацтваў знойдзе працяг у маладога пакалення, а майстры будучы з радасцю дзяліцца сваімі ідэямі.

Павел САЛАЎЕЎ
Фота аўтара

Віктар Дудкевіч з беларускімі конікамі

віць публіку, я раблю кніжныя закладкі ці бірўлькі. Гэта робіцца адмысловым штампам з дрэва. А раней у народзе рабілі штампы з бульбы, наўпрост рэзалі ўзоры на палюўцы, абмаквалі ў фарбу і друкавалі.

Праблема ўсіх рэспубліканскіх Дамоў рамёстваў — невялікая колькасць наведвальнікаў. Нават дзесяць гадоў таму яна была значна вышэйшай. Матчыма, таму, што час нашай асноўнай аўдыторыі, дзіцей, цяпер займаюць камп'ютар і інтэрнэт, ды і нагрузка ў школе высокая. Хаця мы і

якая калісьці насіла цёплую хустку на пясніцы, бо ў яе белела спіна.

Разьбяр Віктар Дудкевіч таксама аадаў Дому рамёстваў сямнаццаць гадоў. Яго майстэрня падобная на кабінет настаўніка працоўнага навучання, але паліцы занятыя самымі разнастайнымі вырабамі. Крэда Віктара Баляслававіча — выразаць дзіцячыя цацкі ў стылі Сярэднявечча. Ёсць у яго і любімая праца — драўляныя конікі, сапраўдныя творы мастацтва. Гурток разьбярства наведваюць дзеці, кожны працуе

“ Хоць у сувенірнай краме купляюць вырабы Дома рамёстваў, у тым ліку і маляванку, попыт усё ж невялікі. Але падобныя вырабы лепшыя за банальныя рэпрадукцыі. Таму прыходзіцца на майстар-класах аздаваць наведвальнікам, якая гэта карпатлівая праца і прыгажосць... ”

Святлана СКАВЫРКА, дырэктар Глыбоцкага дома рамёстваў

спрабум іх зацікавіць: ходзім у дзіцячыя садкі, у пачатковыя класы. З асаблівай падзякай успрымаюць нашы відэа ў высокай школах”.

Ёсць у музеі майстры, якія пачалі працаваць са Святланай Скавыркай практычна разам. Адна з іх — Валянціна Логвін, майстар па вязанні кручком і лапікавым шыцці. Яна з дзяцінства вучылася рукадзеллю, бо жыла з бабуляй. Потым у пачатковай школе записалася ў гурток вязання. А пасля атрымання адукацыі швачка ўладкавалася ў Глыбоцкі дом рамёстваў. Цяпер да

над тым, што яго цікавіць. Віктару Баляслававічу падабаецца яго справа, абы пад рукой былі заточаныя разцы. Наогул стаў разьбярком ён выпадкова, шмат часу прапрацаваў мараком на Паўночным флоте. А ў мастацтва яму пашансавала патрапіць дзякуючы прыроднай здольнасці і сустрэчам са шматлікімі таленавітымі людзьмі. Віктар Баляслававіч наведвае фестываль "Меч Бранчыслава", дзе праводзіцца рыцарскія турніры. Больш за ўсё яго ўразіў калісьці ўбачаны дракар вікінгаў, зроблены па старажытных тэхналогіях: у ім усе заклёпкі

Жыццё раскідала лёсы чалавечыя па свеце ды захавала іх для нашчадкаў у выглядзе помнікаў, збудаванняў, успамінаў... Вакол узьярэжка хуткага Сожа ёсць вёска Аляксандраўка. З якога часу вядомая гэтая мясцовасць, ужо ніхто дакладна не ўспомніць, але ж людзі па старынцы кажуць: “Хадзем у Таўкачоўку ў ягады і грыбы”. Лес тут багаты не толькі прыроднымі скарбамі, але і гісторыяй. Аляксандраўцы не прымірыліся з новай назвай і, як у даўніну, завучу сваю вёску Таўкачоўкай.

Завітала ў музей на сустрэчу жыхарка, амаль старажылка гэтай мясцовасці, Ганна Клімянкова, якая добра памятае падзеі да і пасля ваенных часоў. Яе маці Праскоўя Мікалаеўна Клімянкова нарадзіла дачку Ганначку ў 1926 годзе менавіта ў вёсцы Аляксандраўка. Аб некаторых падзеях мінулых гадоў Ганна даведлася з аповеду бацькі Паўла Фролавіча.

ДА РЭВАЛЮЦЫІ

— Колісь, — успамінае Ганна Паўлаўна, — сям’я жыла на хутары без назвы, але знаходзіўся ён паміж вёскамі Сакалоўка і Аляксандраўка, бо на тым месцы захаваўся да сённяшніх часоў масток.

У нашай размове Ганна Клімянкова родны куточак з пяшчотай называе Ляксандраўка і дадае, што так усё гавораць альбо называюць па-сучаснаму — Аляксандраўка-2.

Да рэвалюцыі мясцовасць належала пану Судзілоўскаму. Кожная сям’я працавала на сваіх надзелках і плаціла падатак гаспадару. У слаўгаральскай кнізе “Памяць” укладніла звесткі суразмоўцы і знайшла, што Судзілоўскаму Васілю належалі дзяглярны і кафляны заводы, дзе працавала 6 чалавек, а прадпрыемства давалі яшчэ і прыбытак — 760 рублёў у год.

Каля рэчкі Лабчанкі знаходзіўся панскі маентак пана Судзілоўскага, вакол якога з аднаго боку быў сад, а з другога — лес. Дом быў драўляны, абкладзены цэглай і прыгожай кафляй, вырабленай на прыватным прадпрыемстве. А збіраць садавіну з гаспадарчага сада даводзілася прыгонным сялянам.

У хваёвым лесе знаходзіліся склеп і могілнік роду Судзілоўскіх, але пасля вайны былі ўзарваныя і разрабаваныя.

Падчас калектывізацыі хутары аб’ядноўвалі ў камуны, а потым з іх стваралі калгасы. Ганна разам з бацькамі пераехала жыць у Аляксандраўку недзе ў 30-я гады, бо амаль нікога на хутары не засталася.

ВАЙНА

Я слухала Ганну Паўлаўну, не перабіваючы. Яе голас дрыжэў, кабета хвалывалася.

— Як даведлася, што пачалася вайна? — нібы сама сабе задае пытанне Ганна. — Мы знаходзіліся ў Прапойску з Верай і ўбачылі, як у небе з’явіўся самалёт, які кружыў над горадам. Стрэламі з кулямёта ён забіў пастуха-вершніка, што гнаў коней. Мы спужаліся і пабеглі ў вёску Ляксандраўку праз Гракі (цяпер Сіліна

Аляксандраўка Выжыла Гісторыі нашых вёсак

Брацкія могілкі ля Аляксандраўкі

Сожа ля вёскі

Поле).

Мяжа абарончых баёў праходзіла па рацэ Сож. Трымалася Чырвоная армія з усёй моцы, але была адрэзаная, і войскі трапілі ў акружэнне. Выходзячы з фашысцкага калыца, чырвонаармейцы імкнуліся перайсці дарогу і падацца ў партызанскія атрады, але нямецкія салдаты заўважылі атрад і пачалі стрэльбу з кулямётаў. Усе хаваліся ў жыцце.

Жанчына здрыганулася, бо ўспомніла, як немцы шукалі партызан у вёсцы. Пакінулі па-ся сябе спаленыя хаты. Хага бацькоў Ганны таксама згарала. І дзяўчыне прыйшлося разам з пагарэльцамі ісці ў сад Судзілоўскага.

Ішлі з трывогаю, баючыся трапіць на фашыстаў. Але ж на лясной снэгцы сустрэлі немца, які скамандаваў ім падняць рукі ўгору. Фрыц стаяў каля рускага салдата, у якога была знята скура на жываце. Салдат прасіў валы... Бацька прамовіў, што мы цывільныя, не партызаны, і немец іх адпусціў.

Хаваючыся ў лесе, уцекачы падышлі да вёскі Аляксандраўка-1, у якой немцаў не было з-за таго, што дужа моцна яны баюліся партызан. Зямля была ўзараная снарадамі, у вялізных ямінах-вагонках можна было схаватца.

ПАРТЫЗАНЫ

Падчас акупацыі людзі хаваліся ў так званыя куратнікі, якія вырылі ў зямлі. Час ад часу фашысты праходзілі па вёсцы і пыталіся: “Хто ёсць?” Калі голас не чулі, тады кідалі ў зямлянку гра-

Указальнік “Аляксандраўка”

Помнік ля Аляксандраўкі, узведзены ў гонар артылерыйскага палка, які практычна цалкам загінуў тут 24 ліпеня 1941 года

наты. Такі лёс напатакаў і Ніну Юрчанка, якая ў той момант карміла грудзмі дачку-немаўлятку. Жанчыне ад выбуху адарвала ногі, а дзіця немцы забілі, бо вельмі крычала. Юрка — дзядзькі Адама сын — загінуў таксама ад гранаты, якую кінулі ў зямлянку.

Штаб партызанскага атрада знаходзіўся ў Бакунавічах Чэрыкаўскага раёна. Партызаны хадзілі на заданне і ў разведку за Прапойскую мяжу. Вельмі часта да бацькі прыходзілі партызаны і прасілі яго паказаць небяспечныя месцы і дапамагчы перайсці іх праз вядомыя толькі яму наскілы. Партызанамі кірэлі мясцовыя лясы... Яны падкладвалі міны на дарозе, узрывалі машыны акупантаў, вялі барацьбу з ворагам...

Немцы прыдумалі вось што. Яны прывязалі вярочкай да мясцовых жыхароў некалькі барон, якімі прымушалі скародзіць дарогу. Стрыечным сёстрам Анастасіі і Алене Клімянковым прыйшлося ісці па дарозе, дзе каля места захоўвалася міна. Ад

выбуху Ленцы выбіла зубы і адкінула хваліў у бок дарогі.

Наступная жалівая прыдумка. Вясцоўцам трэба было ўзяцца за рукі і ісці па шашы да Сакалоўкі. Як цяпер памятаю, што ланцугом ішлі па шашы Ганна Паўлаўна, побач з ёй сяброўка Вера Юрчанка, Ганначка Свірыдава, Даша Спірыдонава і Валодзька Свірыдаў да Сакалоўскага ўзвышша і сыходзілі потым у лес, дзе хаваліся ад ворагаў. Дзякуй Богу, нікога не кранула бяда, усё засталася жывыя. Нехта партызан папярэджаў наконт таго, што будучы рабіць “жывы заслон”, таму на гэты момант выбухоўкі па дарозе не клалі, але, як толькі “заслон” праходзіў або заканчвалі скародзіць дарогу, падкладвалі міны.

ЕСЦІ НЕ БЫЛО ЧАГО

З хваляваннем Ганна Паўлаўна ўгадвае, што ў першыя месяцы вайны коні хадзілі па траве параненныя. Кабылку Машку не вельмі зачэпіла, таму Ганначка

з бацькам яе выхадзілі. Кабылка прынесла жарэбчыка. Потым кабылку забралі партызаны, а жарэбчыка скралі, бо есці не было чаго.

У вайну прыходзілася перабівацца “гнілушкамі” — бульбай, якая засталася на зімоўку ў полі. Немцы не дазвалялі збіраць ураджай, што вырас у 1941 годзе. А партызаны ды падпольчыкі стараліся знішчыць жытнёвыя палеткі, каб не дасталі ворагу. Таму прыходзілася капачь гнілую бульбу. Яшчэ пеклі бліны з крухмалу і варылі шчаўе — гэта была добрая ежа. Адноўчы старэйшая сястра Таццяна збіра-ла “шыпушкі” з верасу, каб прыгатаваць страву, і незнарок сустрэла партызан, якія спынілі яе і спыталі, што яна робіць. Калі прыйшла дадому, то бацька вельмі на яе злаваўся, казаў, што хадзіць без дазволу па лесе вельмі небяспечна.

НА “ВОСТРАВЕ”

Потым сям’я Ганны хавалася на невялічкім “востраве” — так называлі мясцовасць, дзе Сож паварочвае сваю плынь паміж пасёлкам Мерыдаўшчына і вёскай Аляксандраўка каля ракі Лабчанкі. Нейкі час жылі ў сваім сховішчы простым калгасным жыццём, бо былі карова, куры, пчолы. Побач атабарыліся суседзі, якія таксама хаваліся ад вайны.

На “востраў” узялі кур і пеўня, які заўсёды ўзлятаў на дах хаты і голасна кукарэжаў. Адноўчы гэтым кукарэканнем ён выдаў жыхароў “вострава”, куды прыйшоў мадзяр.

Мясцовыя жыхары называлі “мадзярамі” памочнікаў фашыстаў, якія былі па-іншаму апрапунты ў жоўтыя шынялі і жоўтыя картузы і размаўлялі на дрэннай рускай мове. Чула Ганна, як казалі, што яны не за рускіх і не за немцаў, а самі па сабе.

Дык вось, гэты мадзяр прыйшоў з нямецкага лагера, пераехаў праз раку Сож у бацькоўскай лодцы ды запаліў вёску.

ВЫЗВАЛЕННЕ

Аляксандраўку вызвалілі вясенню 1943 года. Спачатку жылі ў зямлянках. Потым пабудавалі хату. На сабе плугі цягалі, каб пасеяць першы ўраджай. Дапамагалі адно аднаму сям’ямі. Прошай ніякіх не давалі, зараблялі зернем за працадні.

Вярнуўся з вайны брат Сямён, які выжыў пасля ранняў. Працаваў настаўнікам спачатку ў вёсцы Урочча, а потым перабраўся ў Слаўгарад, ажаніўся, працаваў дырэктарам на прадпрыемстве.

Ганна Клімянкова да вайны скончыла 6 класаў у Аляксандраўскай школе, дзе настаўнічала Марыя Шаройкіна, якая прыязджала з горада. Марыла Ганна вывучыла і таксама стаць настаўніцай. Але больш за 20 гадоў прысвяціла гандлю, працавала ва ўнівермагу.

Вера СТАСЕНКА,
старшы навуковы супрацоўнік
Слаўгарадскага
гісторыка-краязнаўчага музея

Праца з Полацкай Багародзіцай, 2008

Полацкая Багародзіца пасля рэстаўрацыі

Скарбы, якія самі знаходзяць

Іконы і лёсы: адкуль на Палессі з'явіўся Джота?

Падазраю, досыць цяжка напісаць нешта новае, скажам, пра сакральны жывапіс італьянскага Рэнесансу. Многія яго шэдэўры не пакідаюць свае намаленыя месцы вольна ўжо стагоддзям шэсць-сем, і таму іх паспеў вывучыць пад мікраскопам прадзядуля цяперашняга даследчыка. Іншая справа — іконы, чый лёс звязаны з Беларуссю. Тут мала які камень хоць сто гадоў на іншым камені прастаяў — не тое што абразы. Таму сучаснікаў дасюль чакае процьма адкрыццяў — ды яшчэ і нашчадкам застацца.

Вядомы рэстаўратар, калекцыянер і праваслаўны мецэнат (дарэчы, каталіцкага веравызнання) Ігар СУРМАЧЭЎСКІ часта міжволі аказваецца ў ролі гэткага дэтэктыва, які раптам знаходзіць пад сваім павелічальным шклом візуальную зачэпку, трапляе на след ды спрабуе разбіць складаны клубок гістарычных супярэчнасцей, якія спаконвеку ўласцівы нашай мінуўшчыне.

У мінулае гутарцы з ім мялі ўжо апаўдалі пра неверагодны лёс Дзісенскай Адзігітрыі. Гэтым разам — новая падборка такіх інсайтаў ад дасведчанага “паліўнічага” на нашу мінуўшчыню.

ПАДРОБКА XVI СТАГОДДЗЯ

Я чалавек не забабонны, але... Іншым разам здаецца, нібы некаторыя скарбы трапляюць табе ў рукі не таму, што ты іх шукаеш. Наадварот, гэта яны самі цябе адшукваюць. Прыкладам, такое было ў мяне адчуванне, калі ўдалося знайсці прывілеі на будаўніцтва Свята-Духавага манастыра ў Мінску 1613 года. Ладны час я не разумеў, што да мяне патрапіла: ну, нейкія чарговыя памяншаныя аркушы пергаментаў... Але потым стаў капаш глыбей — і выявілася, што гэта нацыянальная рэліквія, якую да мяне не даводзілася трымаць у руках нікому з сучасных гісторыкаў.

Папярэдне я ўжо ведаў, што архіў уніятскіх мітрапалітаў, які змяшчаў той дакумент, яшчэ да рэвалюцыі быў перавезены з Мінскага Свята-Духавага манас-

тэра ў Пінск. Што было з ім далей? Тут сляды губляюцца. Але потым “ліхія” 90-я паднялі цэлы пласт рырэтэтаў, якія раней тоіліся на дне. Трэба было ў той каламутнай вадзе лавіць тое, што мае вялікую каштоўнасць для нашай культуры.

Я бачыў часы зараджэння беларускага антыкварнага рынку — ды што там, у меру магчымасцей і ўдзельнічаў у яго стварэнні. Назіраў, як з’яўляюцца першыя ручайкі — куды менш магутныя, чым у Маскве або Кіеве. І калі там людзі ўжо спаквалі будавалі катэджы, тут унікальныя абразы можна было набыць за сто савецкіх рублёў. Адзін італьянскі калекцыянер нават адкрыў недзе пад Неапалем музей ікон пераважна веткаўскай школы. Зрэшты, іншы раз думаю: добра, што яны збераглі. Кожная выратаваная і адрэстаўраваная ікона — гэта ўжо выдатна. І не заўсёды мы ведаем, які яе чакае шлях. Іконы часам самі яго знаходзіць.

І вось недзе напрыканцы 90-х мне трапіў стары абраз, чыю вартасць я адразу ацаніў, прызнаў, не здолеў. У Маскве мне яго паказаў калега: ён ведаў, што набываў пераважна іконы ў стане, далёкім ад ідэальнага.

Гэты абраз таксама патрабаваў рэстаўрацыі. Найперш аблічча: хітон і амафоры былі ў добрым стане, асістоўка залатая збераглася. Прызнаўца, на самым пачатку ён мяне не асабліва зацікавіў: тады я не разумеў, што гэтая святыня мае дачыненне да Беларусі. Я нават меў намер прапанаваць яго

на продаж іншым калекцыянерам. Але зацікаўленых пакупнікоў не знайшлося. Так ён у мяне і застаўся. Стаў у суседнім пакоі.

І вольна аднойчы з самага ранку да мяне завітаў рэстаўратар, які шчыльна супрацоўнічаў з Беларускай праваслаўнай царквой. Пабачыў гэты абраз — і ажно ўстрапянуўся. Кажы, маўляў, бяры яго з сабою, хутчэй пойдзем у Епархіяльнае ўпраўленне. І тэлефануе Уладзьку Філарэту, каб яго папярэдзіць.

Іерарх такому ранняму візіту трохі здзіўлены. Памятаю, глядзіць на нас пільна, расчэсвае барду... Але калі пабачыў ікону, усе пытанні ў яго адпалі самі сабою. Я адразу зразумеў: мітрапаліт ведае пра гэты рырэтэт куды больш за мяне!

Паводле адной з легенд, Святая Ефрасіння атрымала ікону Божай Маці ў падарунак ад візантыйскага імператара. З таго часу яна захоўвалася ў Полацку. Але падчас Лівонскай вайны, калі туды набліжалася воіскі Івана Жалівага, манахі шпikom вывезлі абраз у невялічкі гарадок Таропец (цяпер ён у Дзяржынскай вобласці). Аднак праз нейкі час цар займеў намер наведання і туды — пасля “усмирения” Вялікага Ноўгарада. Таропчане разумеў, чаго ад гэтага можна чакаць, і галоўную ў сваім горадзе рэліквію вырашылі свахаць. А каб Іван нічога не западозрыў, нейкаму іканаліску (пэўна, найлепшаму майстру ў вобласці) замовілі стварэнне спіса гэтай іконы — лічы, падробкі.

Але цар са сваімі апырчынікамі дайшоў толькі да Пскова. Там яму бажаволак сунуў у пост кавалак сырога мяса, і намёк Іван Жалівы зразумеў. Будучы чалавечкам забабонным, ён тут жа виртаецца ў Маскву. Так у Таропцы апынуліся два аднолькавыя абразы.

Пасля ўсталявання савецкай улады арыгінал патрапіў у Рускі музей і лічыцца рэліквіяй наш-

янальнага маштабу. А пра лёс спісу сярэдзіны XVI стагоддзя доўгі час нічога не было вядома. Хіба тое, што пасля закрыцця сабору раптам усплыў — ды вольна лёсу патрапіў у мае рукі. Зрэшты, сітуацыя не такая і дзіўная. Не раз я сутыкаўся з тым, што, разграбаючы кufры на гарышчах сваіх бабуль, унукі нават і прыблізна не маюць уяўлення, якія рырэтэты там захоўваюцца.

Аднойчы тэлефануе знаёмы дзядзька і кажа: “Уяўляеш, на барахолцы, усім вядомым “полі пудаў”, знайшоў нешта цікавае! Прыязджай хутчэй паглядзець”. Я прыхаў, вядома. Бачу нейкую скамечаную палатніну. Яе адзін дзед прывёз з-пад Маладзечна: вольна, маўляў, знайшоў недзе ў сябе на гарышчы, калі долараў сто дасі, дык буду ўдзячны. Ну добра, разлічыліся. Адвёз яе ў рэстаўрацыйную майстэрню, расцягнулі мя там тую палатніну. І выявілася, што гэта вельмі каштоўны абраз Божай Маці Імакулата. Але пра яго — іншым разам.

Праз нейкі час Уладзька Філарэт мяне выклікаў, мы шчыра гутарылі ў яго кабінце болей за гадзіну. Усё пераказаць не буду. Скажу толькі, што ён успрыняў сітуацыю як своеасаблівы знак. Рыхтавалася вялікая ўрачыстасць — угодкі перанясення мошчэй Святой Ефрасінні з Кіева ў Полацк. І вяртанне да яе на радзіму іконы, якая мае да нашай асветніцтвы хоць усюснае, але дачыненне выглядала нечым вельмі сімвалічным. Ды я і сам згодны, што гэтыя супадзенні проста так не здарваюцца. І прыняў рашэнне падаць абраз царкве. Болей за тое — узяўся за яго рэстаўрацыю, за што атрымаў ад Праваслаўнай царквы ордэн Святой Ефрасінні.

Праўда, аднойчы Уладзька мне шапнуў, каб я пакуль нікому не казаў, што гэтая рэліквія ў мяне. Потым я зразумеў чаму. Праз нейкі час мы паехалі ў Таропец з невялікай праваслаўнай дэлегацыяй (пра тое, што я каталік, нікому не казаў, каб не ўзбуджаць непатрэбныя дыскусіі). Мясцовы башошка распавёў нам гісторыю абразы. І кажа: “На арыгінал, які ў Рускім музеі, мы нават не разлічваем. Але нашы дабрадзеі — а людзі гэта вельмі сур’ёзныя — гатовыя нават копію выкупіць за любыя грошы, ажно дзясціль мільёнаў долараў прапануюць”. Усе апаўдалі на мяне паглядзець. Але я прытомнасць не страціў. Дасюль дзякую Богу, што ікона трапіла ў Беларусь і знайшла сваё месца ў Полацкім Крыжаўзвіжанскім храме, ля мошчэй Ефрасінні. Засталося мне яшчэ хіба яе срэбныя шаты адрэстаўраваць. Пакуль на гэта сродкаў няма, але веру, што ўсяму прыйдзе свой час.

казаў, што гэтая рэліквія ў мяне. Потым я зразумеў чаму.

Праз нейкі час мы паехалі ў Таропец з невялікай праваслаўнай дэлегацыяй (пра тое, што я каталік, нікому не казаў, каб не ўзбуджаць непатрэбныя дыскусіі). Мясцовы башошка распавёў нам гісторыю абразы. І кажа: “На арыгінал, які ў Рускім музеі, мы нават не разлічваем. Але нашы дабрадзеі — а людзі гэта вельмі сур’ёзныя — гатовыя нават копію выкупіць за любыя грошы, ажно дзясціль мільёнаў долараў прапануюць”. Усе апаўдалі на мяне паглядзець. Але я прытомнасць не страціў. Дасюль дзякую Богу, што ікона трапіла ў Беларусь і знайшла сваё месца ў Полацкім Крыжаўзвіжанскім храме, ля мошчэй Ефрасінні. Засталося мне яшчэ хіба яе срэбныя шаты адрэстаўраваць. Пакуль на гэта сродкаў няма, але веру, што ўсяму прыйдзе свой час.

ЧЫСТЫЯ ЦУДЫ

У маіх стасунках з іконамі часам бываюць рэчы, якія розумам ніяк не вытлумачыць! Тут вольна-вольна будзеш глядзець на іх вачыма веры.

Здараецца, бывае, што ікона нібы табе дзячыць — за тое, што ты займаешся яе аднаўленнем. Аднойчы жонка прыходзіць да мяне ў майстэрню ды пытае: адкуль гэта ладанам так моцна пацыхнула? А я калі праціваю, на навакольны свет асаблівай увагі не звяртаю. Уцягнуў паветра ў ноздры — і сапраўды такія пахочы пайшлі ад абразы, з якім я праціваю! Можа, гэта ён нібы адгукаецца на мае старанні такім прыемным водарам? Са мною так, дарэчы, ужо некалькі разоў бывала!

Праз іконы ў маім жыцці здалася і дзіўносны сувязі з тымі людзьмі, якіх нават бачыць ніколі не даводзілася. Аднойчы зайшоў да мяне рэферэнт мітрапаліта Фі-

Уваскрасенне Хрыстова. Гомель, 1797

Маці Божая Траеручыца

Аклад, адтуліны для перлін

Ружанская Багародзіца, XVII ст.

Шукальніка

ларэта. І кажа між справы: “Вось, заўтра павязу ў Жыровічы адрэстаўраваную ікону”. А ў мяне пра той манастыр успаміны яшчэ з часоў студэнцтва — тады, у савецкія часы, там, канешне, усё іначай было. Памятаю, як мы пехатою хадзілі туды са Слоніма, бо не было як даехаць. Адным словам, нахлынула з нетраў памяці...

Ну і кажу рэферэнту: слухай, а перадай і ад мяне падарунак таксама. Бару ікону, якая першая патрапіла пад руку — святы Мітрафан Варонежскі. Маўляў, першаму, каго сустрэнеш — падаруй.

І рэферэнт потым распавядае: “Першы, хто мне патрапіўся, быў легендарны схіархімандрый Мітрафан — колішні партызан, які ў сталым веку прыйшоў да Бога і з часам атрымаў адмысловы дар празоршчы”. Ён узняў падарунак — і стаў распавядаць пра мяне тэя звесткі, якія ніякім чынам ведаць не мог. Прычынам ведаў не толькі пра мінулае, але, як потым выявілася, і пра будучыню — у воцы мяне не бачыўшы! Не буду тут падрабязна распавядаць, але... чысты цуд!

АКНО ў XVII СТАГОДДЗЕ

Да рэстаўрацыі я стаўлюся вельмі далікатна: гэта ж не змену ля станка адстаяць. Калі няма на строю і справа не ідзе, стараюся я адкласці або пераклочыцца на што іншае. Бо заўсёды ёсць небяспека сапсаваць, не так зрабіць. У кожнага мастака свой почырк, і твая задача яго адчуць ды ўзнавіць, а не выяўляць сваё бачанне. Каралеі, калі анёл шпэчка на вуша — праца спорыцца. А бывае, што не шпэчка.

Ікона, якая больш за ўсё высмактала з мяне сіл, — гэта Ружанская Божая Маці. Не ведаю, чаму так. Усё нібыта больш-менш зразумела. Вядомы чудатворны абраз канца XVII. Там, дарчы, вельмі адчувальныя італьянскія матывы ў пісьме. Мяркую, мастак, які яе пісаў, ці то стажыраваўся там, ці, можа, тут італьянскую

манеру пераняў. Але нейкім чынам паспытаў уплыў. Там выкапаная Італія.

Для мяне як для рэстаўратора ўзніклі вялікія праблемы з пальцамі рук Багародзіцы і Дзіятка Ісуса. А справа ўся ў тым, што вернікі надта часта да іх прыкладаліся — і за стагоддзі выцалавалі ажно да ляўкасу. А якое было арыгінальнае пісьмо? Гэта я мог зразумець хіба па маленечкіх ацалелых фрагментах — мо адзін пальчык застаўся ў Боганемаўляці. І па гэтых дэталях трэба было рэканструяваць усё.

Раз напішу — бачу: не тое. Трэба змыць. І так разоў ішчэ. Я падумаў: “Ну досыць, я зрабіў што мог, трэба ўпакорыцца. Можа, праз стагоддзе ў нас з’явіцца новы Андрэй Рублёў, вось хай ён і напіша куды лепей”.

Калі доўга працуеш з абразам, спахваля як быццам акунаешся ў час яго стварэння. Нібы перакульваешся ў тое стагоддзе і пачынаеш забываць, што жывеш ужо ў XXI: мозг усё ўспрымае зусім пашінама.

Але ў выпадку з Ружанскай Божай Маці ўсё атрымалася яшчэ цікавей. Аглядаючы абраз праз магутную цэйсаўскую лупу, я заўважыў там амаль нябачную прастому воку дэталю. Звычайна ікананіцы не адлюстроўваюць адбіткі на зэрках, як тое рабілі некаторыя майстры Адраджэння. А тут у воку Багародзіцы прапісанана адлюстраванае ў ім акно. Уяўляецца — я зазіраў у акно XVII стагоддзя праз вока Божай Маці!

ТРАЕРУЧЫЦА НА ПАЛЕССІ

Вывучаючы беларускія іконы, ты прыходзіш да высновы, што нашы майстры не былі зачыслены толькі на візантыйскай спадчыне. У нас вектар культурных абменаў самы разнастайны. І заходнеўрапейскае мастацтва моцна паўплывала, і вальнскія майстры тут вельмі актыўна працавалі... Той ж Дзісенскі Спас XVII стагоддзя, які мне давалося рэстаўраваць: прыходзіш у Луц-

кі музей іконы Вальні — і адразу бачыш там творы, якія мо нават таму самую аўтару належаць. А графікі з нашых земляў афармлялі знакамітыя выданні Кіева-Магілянскай акадэміі. Наш цэнтр праваслаўя Магілёў наогул меў шчыльныя стасункі з Кіевам. І гэтыя кантакты — той велізарны пласт, які яшчэ чакае свайго даследчыка.

Зрэшты, іконы часам сведчаць не толькі пра глабальныя культурныя павязі, але і пра лакальныя культурныя традыцыі — на жаль, часта ўжо падзабытыя. Прыкладам, ва Усходнім Палессі мне часта трапіліся абразы Божай Маці Траеручыцы. Гісторыя ў яе незвычайная. Знакамітаму багаслову Іаану Дамаскіну, які змагаўся з іканабурствам, адсеклі руку, зрабіўшы на яго паклёп. Але ласкаю Багародзіцы яна прырасла назад. Трэцяя рука насамрэч пісалася як вота — падзяка за атрыманую ласку. Але з цягам часу яна абрасла процымай народных трактовак — у тым ліку і не зусім сакральных.

Дык вось, мяне даўно дзівіла: чаму ейны культ распаўсюджаны менавіта ў гэтым рэгіёне, на Гомельшчыне? Аказваецца, пад Бранскам быў знакаміты Белааржэжскі манастыр, і да рэвалюцыі туды сцякаліся паломнікі адусюль. Потым яго зруйнавалі бадай дашчэнту, сёння ён толькі памалу адраджаецца. Але народная памяць пра яго і дасюль захоўваецца.

У тым манастыры быў чудатворны абраз Траеручыцы, культ якога такім чынам — праз жывыя народныя ланцужкі — стаў распаўсюджвацца па наваколлі.

Так, альбомаў не было, але нейкія рэпрадукцыі існавалі ўжо стагоддзі таму. Скажам, вядомы гравёр XVIII стагоддзя Гірша Ляйбовіч рабіў не толькі шматлікія партрэты Радзівілаў, але і “памёткі” — адбіткі Будслаўскай іконы, якія немалымі для таго часу накладамі прадаваліся адмыслова падчас фесту. І кожны пілігрим мог набыць такую за невялікі грошы. А ў маёй бабулі была копія Маці Божай Вастрабрамскай, да якой яна штогод ха-

дзіла ў паломніцтва з ваколіцаў Мінска. Шмат у нас таксама копія Чанстахоўскай іконы трап-ляецца — туды бабця таксама марыла патрапіць, але ў савецкія часы не дала сабе рады: гэта ж ужо замежка, Польшча...

Бабуля мне ў дзяцінстве замест казак распавядала пра Хрыста і Марыю. Яна ж у маладосці ў касцельным хоры спявала, і дзядуля яе менавіта праз голас пакахаў. Вяртаўся з працы, ішоў міма храма — і раптам пачуў чароўны дзявочы спеў. Адразу захацеў пазна-ёміцца.

На жаль, ад таго касцёла ў Вя-зані адно пагорак застаўся. Затое ў фаніпальскую царкву, якая побач з тым месцам, яшчэ на пачатку 90-х я падараваў добры абраз. Царквы, зрэшты, тады не было — вагончык нейкі стаяў. Баюшошка мяне абняў, а я яму адразу кажу: “Толькі не трэба мяне намаўляць пераходзіць у праваслаўную кан-фесію”. Той пасміхнуўся.

АД НЯСВІЖА ДА РЫМА

Я дбайна вывучаў Бацічэ-лі — спяраша ў тэорыі ў нашым Тэатральна-мастацкім, а потым і арыгіналы давалося пабачыць у Мюнхене ды Парыжы. Ведаю сёе-тое і пра беларускі ікананіс. Таму міжволі знаходжу нейкія агульныя рысы — тыя ж адмыс-ловыя тэхнічныя прыёмы. Пры-кладам, адмыслова фарбавая падкладка, якая называлася імпрыматура, была вядомай нашым ікананісцам Гродна і Нясві-жа яшчэ ў XVII стагоддзі!

Самы стары палескі абраз у маёй калекцыі датаваны 1794 го-дам. На жаль, народнай іконы ўвогуле вельмі мала захавалася, і пераважна ўзоры трапляюцца пазнейшага часу. З той простаі прычыны, што мы не надта гэты феномен цанілі. Быў час, калі та-кія “некананічныя” іконы можна было купіць за 10–20 долараў. Та-ды я аснову свайго палескай ка-лекцыі і закліў.

Дык вось, той абраз Хрыста Уваскрослага я адразу назваў для

сябе “Джота”. Тое непаўторнае спалучэнне глыбокага сіняга і сі-ены ці охры... Так, уплыў і Джота, і Тыцыяна цалкам можна знайсці ў палескай іконе, створанай сама-вітым народнымі майстрамі. Тая ж святая Барбара часта выяўленая як гэткая мажная венецыянка з кубкам і мячом. Але варта зада-ца пытаннем: чаму ікананічныя вобразы гэтай раннехрысціянскай мучаніцы так часта сустракаюцца менавіта на Палессі? Можа, з той прычыны, што яна ратвала ад раптоўнай смерці? А сядра дрыг-вы такая папраза заўсёды была актуальнай.

Ну вось вы спытаеце: адкуль тут узяўся Джота, калі ў Палессі яго ніхто бачыць не мог? Як распаўсюджвалася інфармацыя, калі не тое што інтэрнэту — нават аль-бомы ў калярывым рэпрадукцы-ямі яшчэ не навучыліся рабіць? Як ні дзіўна, вельмі эфектыўна.

Ад Нясвіжа да Рыма — трохі болей за дзве тысячы кіламетраў. Калі ў дзень ты праходзіш недзе з паўсотні — можна падлічыць, ко-лькі часу зойме шлях у адзін бок. Не так і шмат, у прынішле. А ка-лі няма магчымасцей самому ту-ды патрапіць, можна ж пераняць гэтыя навыкі або ў італьянцаў, якія працуюць тут, або ў тутэй-шых майстроў, якія гэтыя сакрэ-ты ўжо паспелі засвоіць.

Увесь свет для нас быў адкры-ты, ды і нашае мастацтва было ад-крытым для ўсяго свету. Залюга да Пятра I. Мы нават не ўяўляем наколькі.

Скажам, знакаміты “чорны” алтар у Будславе ствараў іта-льянец, якога запрасілі з Варшавы. У той самы час — у сярэдзіне XVII стагоддзя — падобны з’явіўся і ў знакамітай чанстахоўскай святы-ні. А карані гэтай тэхнікі — чор-нае дрэва з золатам — наогул у Нюрнбергу. Бачыце, якія паку-рцыяны шляхі... Гэта цяпер мы здзіўляемся, што Скарына вучыў-ся ў Палуді. Тады ж такая вандроў-ка па асвету была ці не ў парадку рэчаў.

